

Sundvolden Hotel 8. og 9. mai 2014

Håndverk og identitet – Sånn vil jeg være!

Innhold

Fagdager 2014: Håndverk og identitet - "Sånn vil jeg være!"	3
Ena Ulvund: Hva har håndverk og identitet med hverandre å gjøre?	5
Per Engebretsen: «... sånn vil jeg være!» - om pedagogikk og terapi	8
Kjell Helge Johansen: Håndverk og identitet	11
Nålefilting - hånden beveget seg og skapte - under fagdagene	18
Elisabeth og Walter Lobsiger: Vesen og indre kvalitet av verkstedene i en Camphill-Landsby - med et spesielt blikk på veveri og snekkerverksted	20
Marta Eldøy: Helgeseters verkstadsarbeid - utvikling i fellesskap - om arbeid og identitet	25
Monica Nicolaisdatter Haugan: Musikk som håndverk	29
Bente Øvlisen Bresges: Håndverksutdanning for mennesker med spesielle behov	35
Maria Bjune: Retten til et dagaktivitetstilbud	39
Glimt og inntrykk fra fagdagene	43

Ansvarlig for rapporten Fagdager 2014:
Sissel Jenseth, Dialogos, sissel@dialogos.no
Layout: Kaja Jenseth.
Foto: Sissel Jenseth og Jan Bang.

Redaksjonen avsluttet 18.9.2014.
Sosialterapeutisk Forbund www.sosialterapi.no

Fra snekkerverkstedet på Vidaråsen. Foto: Walter Lobsiger.

Sosialterapeutisk forbund: Fagdager 2014

Håndverk og identitet – "Sånn vil jeg være!"

Fagdagene ble avholdt på Sundvolden Hotell 8. og 9. mai 2014. Tema var Håndverk og identitet, og medarbeidere fra flere av forbundets virksomheter og skoler presenterte sine perspektiver. I tillegg ble følgende spørsmål omkring tema utforsket sammen:

- Hvordan møtes helsepedagogikk og sosialterapi i håndverksarbeidet?
- Hvordan er håndverk identitetsskapende?
- Håndverk som pedagogisk middel? Holdninger? Moral? Etikk?
- Hvordan kommer pedagogikken til uttrykk gjennom håndverksarbeid?
- Hva er håndverkets betydning for utdanning – det yrkesmessige perspektiv – og hva er veien videre?
- Hva skal et verksted bidra med?

Innledere

Kjell Helge Johansen var hovedforedragsholder under fagdagene. Han tok mastergraden ved Rudolf Steinerhøyskolen 2012 med oppgaven: JEG/DU - JEG/DET Salutogenese og resiliens i pedagogisk praksis. Masteroppgaven dannet det direkte grunnlaget for etableringen av Momo Waldorfskole i Heimdal høsten 2013. Masteroppgaven er også bakgrunnen for hans innlegg, og den kan lastes ned på www.antro.no/temp/KHJmaster.pdf.

De andre bidragsyttere under fagdane var: Marta Eldøy fra Helgeseter som snakket om "Jeg kan..." - "Hvem... jeg?" Verkstedarbeid – utvikling i fellesskap. Per Engebretsen, Ljabruskolen. Han fortalte om en hendelse som bidro til fagdagens tittel; "Sånn vil jeg være" og han søkte å belyse

hvordan helsepedagogikk og sosialterapi kan møtes håndverksarbeidet. Elisabeth og Walter Lobsiger, begge verkstedledere på Vidaråsen, snakket om Vesen og indre kvalitet av verkstedene i en Camphill-Landsby med et spesielt blikk på veveri og snekkerverksted. Monica Nicolaisdatter Haugan fra Hogganvik bidro med to innlegg om Musikk som håndverk. Bente Øvlisen Bresges, Camphill Rotvoll, tok for seg temaet Yrkesutdanning innenfor Camphill. Fagdagene ble avsluttet ved at Maria Bjune, daglig leder ved Granly Stiftelse, snakket om Retten til dagaktivitet – og hvordan denne kan opprettholdes også i framtiden.

Fasilitatorer og ledelse

Fagdagene ble ledet av Rowan Simonsen og Stine Evjen, begge er utdannet fra Kaospilotene i Danmark. De bidro også under fagdagene i 2010 og 2012.

Sosialterapeutisk Forbund har arrangert Fagdager annet hvert år siden 2010, og årets Fagdager

var det tredje i rekken. Ena Ulvund har vært ansvarlig prosjektleder både i år og for de to tidligere fagdagene. For mer informasjon, se www.sosialterapi.no.

Dr. Karl König om håndverk

König hadde et foredrag om håndverk på en Craft Conference i Newton Dee 2. februar 1966: ”Det er ikke bare oppsiktsvekkende, men ofte også dypt rørende, å oppleve den formative kraft håndverk har på menneskets moral. Viljestyrke forvandlet til vakker form - motorisk aktivitet løftet opp til ferdighet - endre en ubetydelig aktivitet til økende dyd. Det gjør godt å spørre om, og i hvilken grad, den nesten komplette forsvinningen av håndverk er ansvarlig for nedbrytning av dagens moral. Fra hva jeg har opplevd i våre Landsbyer i løpet av de siste årene har jeg sett at det moralske stoffet har begynt å komme aktivt igjen i dem. Dette er ikke bare på grunn av vanlig arbeid, men langt mer av glede over kreativt arbeid, produkter som ikke bare er målrettet, men vakre og edle i tillegg.“

Blomster og bøker overrekkes bidragsyterne, fra venstre Kjell Helge Johansen, Per Engebretsen, Elisabeth Lobsiger, Walter Lobsiger, Ena Ulvund, Marta Eldøy, Bente Øvlisen Bresges. Blomsteroverrekker er Geir Legreid, leder av Sosialterapeutisk forbund. I forgrunnen med ryggen til; Monica Nicolaisdatter Haugan, som er forfatter av boken ”Sirkelsang” som alle fikk et eksemplar av. Foto: Sissel Jenseth.

Eva Ulvund innleder fagdagene. Foto: Sissel Jenseth

Hva har håndverk og identitet med hverandre å gjøre?

Eva Ulvund, prosjektleder for fagdagene til Sosialterapeutisk Forbund

For elevene på 1920-tallet var håndarbeid og sløyd lagt opp slik at de skulle være rustet for oppgaver i og rundt hjemmet i sine voksne liv. De skulle kunne de ferdigheter som en husmor kunne. En må øve ganske mye før en får til attersting og knapphullsting. Det var ikke alltid moro å sitte der å lappe og stoppe seg gjennom 7 års skolegang, men det var en mening med det!

Normalplanen fra slutten av 1930-årene stilte krav

om å kunne mestre spesifikk kunnskap og den satte minstekrav.

En ny skolelov, Mønsterplanen, ble satt i virksomhet etter en lang forsøksperiode på 1970-tallet. Da endret håndarbeidstimen navn til Forming, og faget omfattet håndarbeid, sløyd, skriving og tegning.

Formingsfagets intensjon var å formidle kunnskap og ferdigheter som var meningsfulle for elevene i grunnskolen. Leseplanen la vekt på å utvikle kreativitet og fantasi, men kravene til innhold i

undervisningen ble mer til forslag om hva man kunne gjøre i timene. Faglærere i forming var ikke vanlig i barneskolen.

Det skjedde store forandringer i håndarbeidsfaget på 70- og 80- tallet. L97, reformen i folkeskolen, hadde i utgangspunktet faglige krav til hva kunst- og håndverksfaget skulle inneholde på hvert trinn. Det kom også teori som kunsthistorie og arkitekturhistorie, som skulle knyttes til den praktiske virksomheten.

Reformen ble svekket av Kunnskapsløftet i 2006, for der ble det krav om at undervisningen skulle kunne ut i muntlig og skriftlig drøfting. At man oppsummerer muntlig er vel og bra, men kanskje noe av egenarten i faget blir borte hvis man ikke lar fagets basisferdigheter få spille hovedrollen? Kanskje det trengs en bevisstgjøring rundt egenarten til kunst- og håndverksfagene? Altså praksis!

I 2010 ble det gjennomført en kartlegging av tilstanden for kunst og håndverksfaget i Norge av professor Anne Bamford, og den avslørte at vi ikke har så mye å være stolte av. (Anne Bamford studerte studentarbeider ved Høgskolen i Telemark, Notodden).

Rapporten berører tre problemstillinger: Hva gjøres innenfor kunst- og kulturopplæringen, og på hvilken måte? Hvordan er kvaliteten på opplæringen, hva er mulighetene og utfordringene? I 1974 utgjorde estetiske fag 19,7 % av timetallet i grunnskolen. I 1987 var tallet sunket til 16,2 % og i dag går 12,5 % av timene til estetiske fag.

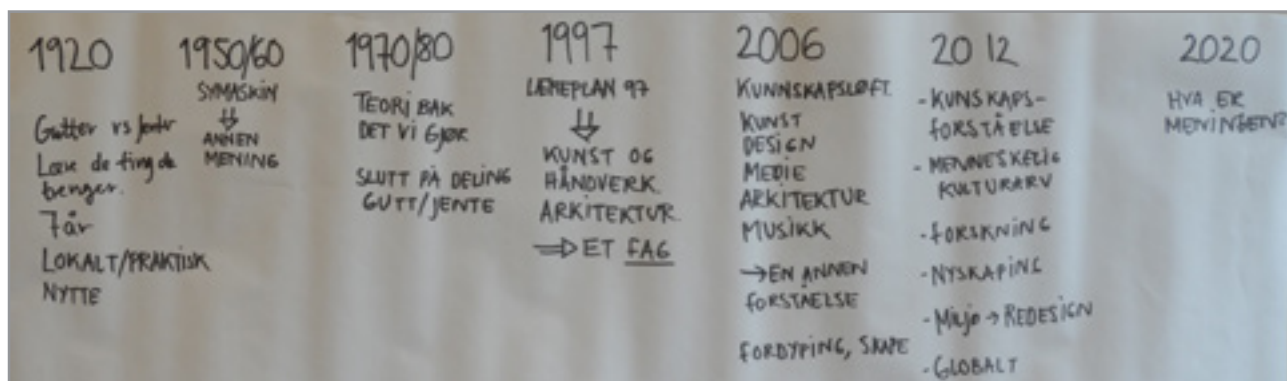
Rapporten viser også, at vi ikke klarer å inkludere alle i opplæringen. Barn og ungdom med annen kulturell bakgrunn enn norsk, samt barn med spesielle behov, deltar i betydelig mindre grad. Den største mangelen er, ifølge Bamford, at det ikke kreves kompetanse hos lærerne fra første til syvende trinn. Den største utfordringen gjelder lærerne og deres manglende kompetanse.

Fra 1920 til 1950/60 så de fleste barn håndarbeid og sløyd utført i hjemmet. Barnene hadde forbilder og mange lærte å strikke, sy og spikke i hjemmet. Fra slutten av 1950-tallet - som i dag - må vi ikke lære å sy knapphuller for hånd - vi må lære å håndtere symaskinen. Vi trenger ikke å strikke sokker for å holde på varmen.....vi kan kjøpe dem! Vi sparer både tid og penger! Tid til læring. Det er så mye læring i å utvikle praktiske ferdigheter og «ting tar tid».

Det er bare 40 år siden jenter og gutter fikk håndarbeid sammen. Før den tiden var det jenters del av allmenndannelsen. Det er ikke likestilling å si at nå gjør alle alt. Det må være bevissthet på at det handler om kunnskaper som er veldig varierte. Når kunnskapen blir borte og man ikke vet hvordan ting blir til, så blir en stor del av historien uvesentlig.

Å lære håndverk i en sammenheng, å lære å se forbindelsen bakover i tid, er viktig for å forstå den tid vi lever i nå og gir oss samtidig muligheten se fremover!

Det må være en mening med det - også inn i fremtiden.

1920-30	1950-60	1970-80
<p>DEN NASJONALE KULTURARVEN</p> <ul style="list-style-type: none"> • Håndarbeid • Sløyd <p>LOKALT</p> <ul style="list-style-type: none"> • Normalplanen <p>Lagt opp slik at elevene skulle være rustet for oppgaver i hjemmet i sitt voksne liv. 7 års folkeskole Ferdighetene i håndarbeid og sløyd hadde en mening. Håndarbeid og husflid var hedersbegreper!</p>	<p>SYMASKINEN</p> <ul style="list-style-type: none"> • Håndarbeid • Sløyd <p>Det er ikke lengere så viktig om du kan sy et knapphull for hånd!</p> <p>Det er ikke lengere så viktig å kunne sy og reparere en skjorte</p>	<p>TEORI</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mønsterplanen • Sløyd • Forming • Tegning • Skrivning <p>Gutter og jenter har undervisning sammen.</p> <p>Strikkemaskinen</p> <p>Det er ikke lengere så viktig å kunne strikke egne plag.</p>

1997	2006	2012 - 2020
<p>KREATIVITET</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ble et eget fag! • Kunst og Håndverk • Kreativitet • Tekstillinje <p>GRUPPEOPPGAVER</p> <p>Selvvalgte elevoppgaver – ofte gruppeprestasjoner. Kreativitet er det viktigste.</p>	<p>KUNNSKAPSLØFTET</p> <p>Det ble krav om at undervisning skulle kunne ut i muntlig og skriftlig drøfting.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kunst & Design • Arkitektur • Media • Musikk • Dans <p>Å SKAPE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gjøre noe du er stolt av • Eget uttrykk • Vis hvem du er og hva du kan! <p>Identitetsskapende?</p>	<p>DEN MENNESKELIGE KULTURARVEN</p> <ul style="list-style-type: none"> • ReDesign & Miljø • Å skape på nytt <p>GLOBAL</p> <p>FORSTÅELSE og FORDYPNING FORSKNING</p> <p>Museene blir viktige arenaer i faget kunst og håndverk, både som inspirasjonskilde og som kunstformidler.</p> <p>Være bevisst på:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Samarbeid med andre • lærerkompetanse • Miljø • Valg av materialer • Andre kulturer <p>Den menneskelige kulturarven</p>

«... sånn vil jeg være!»

Om pedagogikk og terapi

Fra min egen families historie forstår jeg at jeg er født inn i en håndverkerfamilie. Her finnes møbelsnekkere, bokbinder, malermester, gullsmed, sølvsmed, optiker osv., og til og med en los og kunstmaler. Selv valgte jeg å studere som ung, men skjønte etter hvert at gjennom denne familietradisjonen var det noe som manglet i livet. Jeg lengtet etter å gjøre noe med hendene, ikke bare bla i bøker. Ofte ble jeg sittende på lesesalen å kikke lengselsfullt mot de vakre hagene i villastrøkene rundt universitetet. Det var der jeg skulle ha vært, ikke her inne. Her fikk jeg vondt i hodet, skikkelig hodeverk. Det var ubehagelig. Jeg hadde også vondt i hendene, men på en god måte, skikkelig «håndverk».

Per Engebretsen, Ljabruskolen: Er det i håndverksarbeidet at helsepedagogikk og sosialterapi kan møtes?
Foto: Sissel Jenseth

Tankene går lettere

Ofte tenker jeg på hvordan det skal ende når skolene ikke lenger verdsetter håndverksundervisning, når elever etter tolv års skolegang ikke engang vet eller kan bruke hammer og sag. Historien forteller jo oss at vår kultur er bygget opp av solid og godt håndverk. Like mye som gode ideer og smarte tanker er viktig, så er det også viktig å kunne finne nye løsninger på nye praktiske problemer. Og alle som selv har puslet med litt håndverk vet også at tankene våre går så mye lettere når vi arbeider med hendene. Ja, ofte føles det for meg som ren medisin å kunne grave litt i jorda, dyrke litt grønnsaker, klippe plenen, høre fuglene synge og la sola skinne på nesene. Ting faller på en måte på plass. For meg synes det å være en tydelig sammenheng mellom et slags indre behov for å bruke hendene, samtidig som

verden rundt meg på en naturlig måte viser at det å kunne noe gir meg mening med livet, en identitet. Og jeg tror dette gjelder alle på hver sin måte, både for lærere og elever, og for medarbeidere og fastboende i landsbyene og sosialterapeutiske hjem.

Vidaråsen

Da jeg flyttet til Vidaråsen på 90-tallet, følte det som komme omtrent til paradiset. Tenk, her kunne man boltre seg i nyttige arbeidsoppgaver dagen lang. Den første dagen møtte jeg Jan Bang på jordet mellom gården og bakeriet, og vi klødde oss litt i hodet, vi var begge nye i landsbyen. Hva slags arbeidsoppgaver skulle vi

gjøre? Det var ennå ikke helt klart. Men det lå noen tømmerstokker som så ut som om de lengtet etter å bli kappet og hugget opp til ved. Jo, vi fikk lov. Etter en stund kom en fastboende og ville være med og etter hvert en til. Dagene gikk og vi ble en gjeng. Tømmeret ble hugget opp og lagt i stabler. Det var gøy!

Senere oppdaget vi at det var behov for å lage en ordning for søppel, og vi hadde noen tanker om kildesortering som denne gang var noe nytt. Tanken var at søppel ikke er avfall men en kilde. Så vi laget et kildesorteringsanlegg bak bilverkstedet med muligheter for å sortere papir, last, tre, metall og elektriske dingser osv. Det viste seg fort at etter dette ble det svært lite restavfall. Vi reiste rundt i landsbyen med den lille røde traktoren, og snart kom det flere spørsmål om vi kunne ordne det ene og det andre rundt husene, som ingen hadde tid til selv. Vi ble en gruppe som ryddet og pleiet omgivelsene. Flere fastboende ville være med og til slutt var vi en av de største «verkstedene» i landsbyen. Og vi hadde det gøy, i pausene diktet vi sanger om jobbene vi gjorde, vi lagde sketsjer om ting som vi synes kunne være fint for andre å gjøre og som vi viste på landsbymøtene.

Arbeid som sovepute?

Etter noen år med disse erfaringene, dukket det opp et nytt behov hos meg. Det var lett å sette i gang arbeid, men etter hvert forstod jeg at jeg manglet kunnskap og erfaring i å vedlikeholde arbeidssituasjonen for den enkelte fastboende på en god måte. Jeg skulle så gjerne visst hvordan arbeidet til hver enkelt kunne utvikles til det beste for vedkommende. Når ble arbeidet en sovepute? Og hva skulle til for å kunne vekkes igjen?

Jeg utdannet meg til Steinerskolelærer for å lære pedagogikk. Steinerpedagogikken er inspirerende, den er en utviklingspedagogikk som tar utgangspunkt i den enkeltes muligheter. Pedagogikk handler om å få satt noe i gang. Det er noe av det viktigste for meg som lærer. Det er også et nyttig redskap for alle medarbeidere.

Samspillet pedagog og terapeut

Som lærer på Ljabruskolen er det utrolig interessant å observere hvor mye som kan skje for den enkelte elev når noe er «satt i gang». Men vel så

viktig er det å stoppe og la eleven speile seg i sitt arbeid. Da er tiden inne for å bli «terapeut» og sørge for at vedkommende blir seg selv bevisst om sin nye kunnskapservvervelse. Det gir et pusterom og en ny bevissthet.

Tenk deg at du en dag bestemmer deg for hvor du skal. Når du kommer fram, stopper du opp og snur deg for å se hvor du kommer fra. Hva skjedde underveis? Var du en Espen Askeladd som plukket forskjellige ting og sa «Jeg fant, jeg fant!» eller gikk du «bevisstløs» forbi?

Som guttunge konkurrerte jeg med andre om å svømme lengst under vann. Vi stod på en holme og kappes om kunne svømme under vann til en annen holme. Jeg trakk pusten og stupte uti. Underveis la jeg merke til hvordan det så ut under vann, en ny verden. Første gangen var jeg uheldig og svømte på en brennmanet. Da måtte jeg kaste meg opp av vannet og hive etter pusten. Jeg ble brent både her og der, og morsomt var det jo ikke. Allikevel ga det en slags status og gå rundt på stranda og være den som ble mest brent. Etter hvert klarte jeg også å svømme over til den andre holmen og også tilbake. Det var alltid befriende å kunne puste ut og trekke ny luft på den andre siden av bredden. Sånn holdt vi på med hele den sommeren, også med andre utfordringer, klatring i høye trær, oppe på hustakene og i fjellskrenter. Det gikk bra som ved et mirakel, kan man vel si i dag. Hver gang vi hadde klart en utfordring, måtte vi finne nye. De gamle kunstene gjaldt ikke lenger, det var spennende bare der og da.

Livsviktige begge deler

Pedagogikk og terapi er to forskjellige «ting». Det ene handler om «å sette i gang» og utforske å utprøve. Det andre handler om «å stoppe opp» og se seg tilbake og reflektere, som forskjellen mellom å «puste inn» og «puste ut». Begge er livsviktig for å komme seg videre i livet, bokstavelig talt.

Mine erfaringer har lært meg at håndverk på en utmerket måte synliggjør disse to områdene i livet; å pust inn og puste ut. Og det utspiller seg på en sammenhengende måte. Vi har en tanke om noe vi ønsker å gjøre, utgangspunktet er å forsøke å begripe og forstå. Deretter går vi i gang og blir engasjert i arbeidet underveis, «det føles riktig og

godt». Til slutt står vi der med resultatet som er fullt anvendelig og til glede for andre. Dermed har vi tatt i bruk både tanke-, følelse- og viljeskreftene.

Det er det vesentlig for meg på Ljabruskolen at håndverk inngår både i egne fagtimer og som en innbakt del av hovedfagsundervisningen. En stor del av undervisningen er derfor preget av både pedagogikk og terapi. Så kan vi jo oss spørre om ikke dette også bør gjelde i arbeidslivet for de voksne i landsbyene og i de sosialterapeutiske stedene. Svaret mitt er ja, om enn på en annen måte. Og det kunne være spennende om dette kan

bli noe vi alle kan samarbeide om i tiden fremover.

«Sånn vil jeg være!»

En av våre elever skulle gjøre en årsoppgave her på Ljabruskolen. Hele sitt liv har han spurt «Hvorfor det?» og har som oss alle ofte måtte godta at «Sånn er det bare!» Da gjaldt det å finne en årsoppgave som han kunne forbinde seg med. Hendene hans var kraftige. Jeg tenkte han kunne gjøre det som jeg selv liker å gjøre om våren: Å hogge ved. Felle trær, sage og hogge. Lett var det ikke, nøyaktighet måtte til og det var noe nytt. Tanken var at han skulle erfare at hendene ville samarbeide med ham etter hvert, i et arbeid som han kunne forstå og som ga resultater andre kunne ha glede av. Det tok lang tid før han klarte å få skikkelig drag på øksa slik at den kunne kløyve. En dag han stod der med øksa over hodet og nølte, ropte jeg høyt «Hogg!». Han skvatt skikkelig og hogget til, og veden kløyvde seg i to, helt perfekt. Da ropte han høyt i glede: «Sånn vil jeg være!» Dermed fikk oppgaven en tittel og en ny dreining. Nå handlet det ikke lenger om å mestre noe rent teknisk, men å

bli noe. Nå handlet det om identitet. Ved påsketider kunne han stort sett gjøre arbeidet riktig, og en forandring var nå kommet til. Han sa ikke lenger «Sånn vil jeg være!» Nå sa han: «Sånn skal jeg være!». Vi snakket om dette, og jeg skjønnte at han på sin måte hadde forandret oppmerksomheten fra å bli noe, til å være noe. Selv forstod jeg plutselig at det samtidig gjaldt et skifte fra pedagogikk til terapi. Nå gjaldt det ikke lenger å «komme i gang», men å heller fordype seg i det som han allerede kunne. Øyeblikket var magisk! Og det skjedde ved påsketider som er den rette tiden for forvandlinger.

Håndverk og identitet

Kjell Helge Johansen, Momoskolen og tidligere Vidarskolen

Identitet: Barnet starter i periferien. Jegets to perspektiver: punkt og periferi/periferi og punkt. Det skjer et skifte i treårsalderen der barnet begynner å beherske språket og omtaler nå seg selv som ”jeg”.

Etterligningen pågår frem til niårsalderen. Jeg er den ”JEG er”. Barnet lukker seg i niårsalderen. ”Hvor er du Adam? Jeg skammer meg.” I Steinerskolene fortelles utdrivelsen av paradiset i 4. klasse. Fortelle om. Barnet speiles. Etterligningen klinger ut.

Identifiseringen: Eleven identifiserer seg nå med gruppen. Gjengen. De klumper seg sammen og uniformerer seg. De har ofte felles gruppeidealer. Den unge ungdom er som en hummer uten skall. Pedagogen må da være autoritet og forbilledlig.

Individualisering: 14 år. Ungdommene starter sin individualisering og opparbeider seg sitt eget følelsesliv. I begynnelsen keitete og litt ubehjelpelig. Idoler vs. Idealer. Senere spør ungdommene seg ”hva kan jeg”.

Interessene kommer: Musikk, instrument, idrett. Hobby. Du kan ikke være autoritet annet i det du selv kan. Faget blir autoriteten. Fenomenene. Elevene spør i mindre grad om

Kjell Helge Johansen holdt to innledninger under fagdagene på Sundvolden. Foto: Sissel Jenseth.

din person, det du kan betyr mer. Så kommer 3. videregående med årsoppgaven. Ungdommen viser sin nyervervede identitet. Dette er meg!

Jeg/du, jeg/vi, jeg/det

Dette var mitt spørsmål ved masteroppgaven. Den vanskelige ”jeg-du” og ”jeg-vi”-relasjonen. Hva om man ikke klarer dette? Som verken klarer å forholde seg til ”du” og ”vi”. Da blir man en taper. En som sakte men sikkert opptar i seg ”taperidentiteten”.

Kan vi bygge en ny identitet ved hjelp av andre elementer? Finnes det en ”jeg-det”-relasjon, og via denne kommer man til ”jeg-du” og ”jeg-vi”-relasjonen.

Aron Antonovsky og salutogenese

Begrepet ’salutogenese’ oppstår i begynnelsen av det 20. århundre og forskeren Aaron Antonovsky (1923 – 1994) regnes som begrepets far gjennom de

hjem med sine fantastiske produkter som de har tryllet fram av flammene.

Elevintervju

Som eksempler viser jeg til elevintervjuene som ble gjort i forbindelse med Masteroppgave 2012 på Rudolf Steiner University College; Salutogenese og Resiliens i pedagogisk praksis. Hele oppgaven ligger på nettet, se <http://antro.no/temp/KHJmaster.pdf>

1. HVA VAR DET SOM FØRTE TIL AT DU SØKTE DEG TIL VIDARSKOLEN?

Fortell kort om din skolesituasjon før du kom til Vidarskolen. Var det noe som ikke fungerte?

Informant a:

Jeg hadde nettopp blitt ferdig med barneskolen og gruet meg til å begynne på ungdomskolen. Igjennom hele barneskolen hadde jeg slitt med ADHD, lese og skrivevansker. Jeg ble også mobbet en del og selvtilliten min var svært dårlig. Jeg følte meg dum og annerledes, jeg hadde ingen likheter med noen andre på min alder, følte jeg.

Jeg var mye alene, men jeg ble venner med andre på min alder som også ble mobbet. Jeg fikk krefter av de og mine foreldre til å komme meg igjennom depresjonen som jeg slet med.

Informant b:

Jeg hadde begynt på R ungdomsskole for ca 6 mnd siden. Jeg taklet dette veldig dårlig. Følte at vi ble behandlet som en masse, ikke som individer... Det var liten tid til å spise, noe som gjorde hele situasjonen rundt måltidet stressartet. Det var et generelt meget hardt miljø på skolen, og det gjaldt å være kuuul for ikke å bli hunset med. Lærere fokuserte veldig mye på det som ikke var bra nok i fag, og ga kun et lite kjølig «klapp» på skulderen for det som var bra. Jeg ble fryktelig deprimert av denne skolen og forholdene rundt den, og ville ikke være en del av en slik verden. Etter forsøk på å ta mitt eget liv havnet jeg på institusjon, hvor min autoritetsangst og samfunnsfrykt ble nærert. Resultatet ble en ekstrem aggresjon mot alle som skulle bestemme noe over meg, da jeg oppfattet alle voksenpersoner som ukompetente i sin behandling av barn og unge, og staten med loven i hånd, som en direkte overgriper. Ingen lyttet til meg, ingen trodde på meg og ingen forsto smerten av å se hvor grusom verden kan være.

Hva var det som førte til at du/dere søkte til Vidarskolen?

Informant a:

Foreldrene mine var bekymret og ville ikke at jeg skulle gå igjennom hele ungdomskolen på samme måte som barneskolen. De ville finne en skole som kunne ta vare på meg og følge meg opp. De fant Vidarskolen som viste seg å være mere enn hva jeg trengte!

Informant b:

Det var mamma og pappa som søkte andre veier da de forsto at jeg kom til å droppe helt ut av skolen hvis de ikke foretok seg noe snarest. De håpet at et annet og mindre miljø kunne gjøre meg godt, og at fokus på de nære ting som håndverk og god tid til måltider laget av ekte råvarer ville gi meg noe positivt å bygge på.

Informant c:

Det som fikk meg til å begynne på Vidarskolen var at jeg hadde hørt fra en jeg kjent godt, at det fantes en skole her i Trondheim som var tilrettelagt for mere enn bare teori, med praktiske oppgaver, være mye ute i skog å mark å det tengte jeg var noe for meg. Jeg fikk hjelp av mine foreldre å søke på, å jeg angrer ikke på at jeg tok det valget :-) jeg har lært ubeskrivelig mye på å være elev på deres skole, det forandret rett å slett hele livet mitt, jeg fikk nye venner å jeg fikk muligheten til å være MEG igjen :-) så alt i alt, har jeg hatt ett kjempe inntrykk av Vidarskolen.

2. VIKTIGE HENDELSER FOR DEG?

Hvordan var ditt første møte med Vidarskolen. Hvem tok i mot deg og hvordan var overgangen?

Informant a:

Jeg husker at jeg ble tatt i mot av alle som var der, alle elevene og alle lærerne ville bli kjent med meg. Det følte ikke som en skole, det var som å være hjemme sammen en stor familie.

Overgangen fra vanlig skole og over til Vidarskolen var lett, det var som en enorm lettelse for meg. Jeg ble lykkelig på kort tid og bare gledet meg til å komme i gang.

Jeg fikk endelig bruke egenskapene mine, være

meg selv, lære på mitt tempo, bygget opp en sterk selvtillit, og fikk et helt nytt syn på livet.

Informant b:

Mitt første møte med vidarskolen var også vendepunktet i mitt liv! Veien skulle bli lang, men her ble spiren sådd til alt jeg jobber og brenner for i dag. Jeg møtte mennesker med tid, mennesker med ekte og nære verdier og mennesker som så meg. To fantastiske mennesker tok meg faktisk inn i sitt hjem, og ikke et hvilket som helst hjem heller: Gamle ,deilige hus som for meg utstrålte varme og ro. En annen tid der ikke alt skulle gå så forbanna fort! Det var en hund der, som var så fantastisk og som ble min beste venn. Det var lange måltider med hjemmebakke rundstykker. Det var musikk, ekte musikk, som vi lagde selv. Jeg fikk lage smykker i tinn, og sakte fikk jeg tilbake troen på... meg selv, på mennesket og på livet.

Jeg var så sliten ,såret og skadeskutt...men her kunne endelig sjelen få litt ro.

Husker du hva du gjorde den første tiden på Vidarskolen?

Informant a:

Den første tiden brukte jeg til å komme meg opp på beina og finne meg selv etter allt jeg hadde vært igjennom. Jeg fikk mange nye venner og jeg lærte at de egenskapene jeg hadde var viktig og at jeg skulle bruke dem hele livet.

Informant b:

Jeg var nok mye sint, og også sliten og negativ til alt som het almennfag. Men jeg lærte å spille litt gitar, jeg lærte å bake og jeg lærte å lage smykker og små figurer i tinn. Jeg lærte ansvar for en hund. Men for meg var det viktigste: Jeg lærte at jeg var noe verd som enkeltindivid!

Hva betydde menneskene på Vidarskolen for deg i den tiden du var der og fram til i dag. Er det spesielle egenskaper du vil framheve som positivt. Er det noe som kan bli bedre?

Informant a:

Både lærerene og elevene på Vidarskolen betydde svært mye for meg, de er grunnen til at jeg har kommet meg så langt som i dag! Jeg har fortsatt

kontakt med flere av de og jeg har mange venner som vil være med meg resten av livet etter Vidarskolen.

Styrken, selvtilliten, og kunnskapen jeg fikk vil jeg alltid ha med meg og den vil gjøre det mulig å bekjempe allt jeg kan møte på i livet! Jeg er evig takknemlig!

Informant b:

Menneskene for meg betydde endringen for hvordan jeg ser mennesket. De kjempet for det de trodde på, og de trodde på mennesket. På skakkjørt ungdom som ga faen og ikke ville noen ting. De trodde på at det finnes gode sider i alle. Det jeg skjønner i dag er at de trodde på positiv forsterking, at hvis du gir et menneske mulighet til å gjøre noe hun/han liker og så roser dette, vil de få lyst til å gjøre mer. For meg er minnet om vidarskolen udelt positivt, og det beste skoleminnet jeg har...I en tid som var en av de vondeste i livet mitt. Dere ga meg tålmodighet, ro, tillit og tro! En evig takk til dere begge!

3. DE PRAKTISKE FAGENES BETYDNING

Hvordan var fordelingen mellom teoretiske fagene og de praktiske fagene? Om du husker, skriv om hva som sitter igjen av følelse etter undervisningen du fikk.

Informant a:

Det var ikke så mye teori, jeg fikk heller teori i mindre doser som jeg klarte å få med meg. Det var mest håndverk av alle ulike slag, og jeg fikk bruke kreativiteten og utvikle det jeg kunne best.

Informant b:

Jeg var nok et spesielt tilfelle der, da jeg ikke hadde mye teoretiske fag. Det hadde rett og slett ikke gått med meg...Jeg husker at vi ble enige om at det viktigste var at jeg møtte opp hver morgen, og det var tøft nok for meg... Du kan egentlig si at vidarskolen reddet meg fra flere år på institusjon, og der hadde det i hvert fall ikke blitt noen skolegang. Jeg lærte grunnverdier, medmenneskelighet og spiren til den økologiske (i denne betydning:helhetlige) tankegang.

Føler du at fagene praktisk og teoretisk har betydde noe for deg både i tiden du gikk der

og i tiden frem til idag? Hva vil du vektlegge som vesentlig undervisning?

Informant a:

Jeg føler at jeg fikk det jeg trengte slik at jeg kunne fortsette slik som alle andre på min alder. Hadde jeg ikke gått på vidarskolen, ville jeg sikkert ha sporet helt av og blitt hengende etter helt fram til i dag.

Informant b:

Alt hva jeg har skrevet tidligere.

Fikk du den undervisningen du følte du trengte? Beskriv hvordan du fikk de teorifagene og de praktiske fagene du følte du trengte. For mye, for lite, passe?

Informant a:

Jeg synes vi fikk frihet til å velge dette litt selv, lærerne var svært dyktige til å forstå når det var nåkk og når det var på tide å gjøre noe annet. Jeg føler at jeg fikk passe med alltsammen slik som jeg trengte.

Informant b:

Jeg fikk akkurat det jeg trengte i min situasjon!

Hva var det aller viktigste ved Vidarskolen som har betydd mye for deg i ettertiden?

Informant a:

Det viktigste er at jeg lærte å akseptere meg selv og forstå at det er flott at alle mennesker er forskjellige. Ta vare på de sterkeste sidene jeg har og være stolt over den jeg selv er. Det som sikkert har betydd aller mest er at jeg fikk så sterk selvtillit at jeg tørr å ta sjanser i livet som har gjort at jeg har komme meg så langt som jeg har gjort hittil.

Informant b:

Det å få se at det finnes et bedre alternativ til grunnskolen. Det å se at uansett hvor mørkt livet kan være så finnes det utveier. Det å lære at med håndverk, kunst, sang, ekte mat, tid, medmenneskelighet, natur, landbruk og dyr tror jeg mang en sønderknust sjel kan leges og bli hel igjen!

Frank Wilson. The hand.

Darwins tese. Ontogenesen gjentar fylogenesen. ontogenesen = enkelteksistensen; fylogenesen = arten mennesket;

Ikke hjernevolumet som er drivkraften i evolusjonen, men håndens gripe og skape mulighet som rekvirerer større hjernekapasitet.

Hånden som er evolusjonens motor. Det må også gjelde på individplan. En barndom rik på sanseropplevelser og stimuli vil være motoren i et barns kognitive og emosjonelle utvikling.

Rudolf Steiners 12 sanser

Barnet starter i de laveste sansene og arbeider seg oppover. Metamorfofen.

Jeg-sansen. Jeg er den ”jeg er”.

Barnets fysiske kropp starter der oppe i hodet og møter verden.

Dette er to strømmer som møtes. Barnet som 100 prosent sansevesen.

Menneskets identitet skapes i dette møtet med verden.

Vår pedagogikk må derfor møte barnets inkarnasjons vei. Ikke med hodet, men med viljen.

Aric Sigman - ”hands on”

Dr Aric Sigman har gjort et sentralt arbeid for å beskrive håndverkets terapeutisk og salutogenesiske karakter (Royal Society of Medicine, Institute of Biology, Associate Fellow of the British Psychological Society.). I en rapport fra 2008 utarbeidet i samarbeid med Ruskin Mill Educational Trust i England, går han gjennom en omfattende oversikt hvor han sammenfatter mye av den forskning som er gjort om den pedagogiske og helsemessige verdien av håndverk og praktisk relatert arbeid med natur og jordbruk. Rapportens innhold virker nesten dramatisk og peker på de store framskrittene som er gjort innen nevrologisk og kognitiv forskning som peker på viktigheten av ”hands on” læring i skolen. At utviklingen av hjernen er helt avhengig av berøringen med verden.

Et knippe av konklusjonene han kommer med, siteres her knyttet til håndverkets betydning for mental og nevrologisk utvikling:

1. Using tools such as those in craft activities, uses and strengthens “widely distributed, yet highly interactive, [brain cell] networks” that go far beyond the skills, hand-eye and muscle coordination related to the craft. This tool use - described as “complex, real-world behavior” - also involves and stimulates “social, cognitive, perceptual and motor processes.”
2. The learning brain receives high levels of vital information through the sensations and

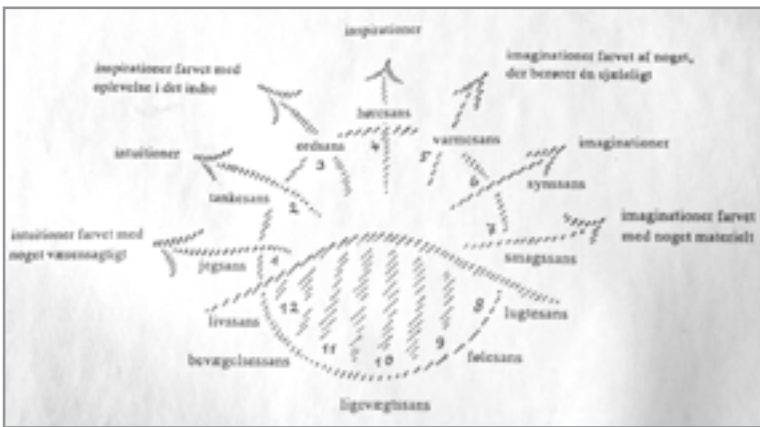
movements of the hands.

3. Elements of hand use such as movement velocity, direction and mode of coordination in craft activities are reflected in „robust brain activity.”
4. This may partly explain why most human beings find learning easiest when they begin a learning experience with a „hands-on kinesthetic activity.”
5. “Hands-on” exploration seems critical for the development of understanding and inventiveness. The use of hands seems central to intelligence and crucial to full cognitive learning.
6. There is concern regarding a shift in educational policies, which reduces the role of working with hands and removes woodwork, metalwork, music or car mechanics from the educational curriculum.
7. The neuro-cognitive effects of craft based activities have now been employed clinically to improve cognitive functioning.

“In another study of 10,000 children, using a standard test of perceptions of volume and weight (which are considered a fairly robust indicator of cognitive development), researchers have concluded, “The performance of students has recently been getting steadily worse. An 11-year-old today is performing at the level an 8 or 9-year-old was performing at 30 years ago ... in terms of cognitive and conceptual development. ... The most likely reasons are the lack of experiential play in primary schools, and the growth of a video-game, TV culture. Both take away the kind of hands-on play that allows kids to experience how the world works in practice and to make informed judgments about abstract concepts.”

“The consequences of a software-instead-of-screwdriver-society are already being observed in the work place. Senior engineers and car mechanics have noted a recent and noticeable decline in the ability of junior engineers (at a major US national scientific laboratory) and apprentice

fremstå irrasjonelt. Denne nye forskningen peker i retning på at vekten på slike kognitivebehandlingsmetoder kanskje ikke treffer godt nok da slike vansker i stor grad relaterer seg til de limbiske prosesser (Følelse områdene) og prosesser i hjernestammen (Livsprosessområdet).

Kognitive metoder henvender seg i stor grad til cortexstrukturer som er området for det rasjonelle elementet, og det kan stilles spørsmål om man kan behandle tildels kaotiske strukturer med fornuft og rasjonalitet. (Bruknapp 2000).

or work placement mechanics to conceptualise straightforward mechanical problems. It was observed that, while the young people concerned had more than enough intelligence to do the work, they seemed to have missed certain areas of cognitive development because “they hadn’t held a spanner or tinkered with a simple engine.”

Albert Einstein skal ha sagt en gang at et problem kan ikke håndteres på samme nivå og med de samme metoder og tankegang som skapte det. Det skulle i denne sammenheng bety at man må dukke ned i dypere limbiske strukturer for å behandle et kaotisk tankeliv.

Egen forskning - Resilliens vs Resistens

”Jeg-det”-relasjonen er den relasjonen som vi kan addere til det salutogenetiske. Den skjer i elevens relasjon til arbeidet sitt, til objektet sitt.

Der skapes den nye identiteten, den som skal erstatte taperidentiteten.

Vi kan forvente kognitiv og emosjonell utvikling i den grad vi pleier sansemennesket.

Her har vi et område som åpner seg som en stor åpen uutforsket slette, når man ser at billedannelse og forestillingsevne ser ut til å være en sentral prosess i de limbiske strukturene, og motorisk trening og sanseopplevelser ser ut til å ha en sentral plass i nevrokjemiske prosesser i relasjon til helse. Det skulle åpne for supplerende behandling der både mytologi, storytelling og håndverksterapi kan få en sentral plass.

Jeget er ikke resultat av intellektet. Det er omvendt. Jeg blir til i møtet med sansene og lemmene. De rekvirerer i neste omgang en intellektuell kapasitet for å tjene mulighetene som kroppen og et forfinet sanseapparat skaper. ”Jeg-det”-relasjonen er den essa hvor vi kan helbrede vår tids frostskafer.

”Jeg-meg”-relasjonen

Psykologisk/psykiatrisk praksis har lagt vekt på kognitive intellektuelle rasjonelle prosesser i behandling av det som kan

Nålefilting

– hånden beveget seg og skapte – under fagdagene

Fagdager i håndverk kunne ikke forgå uten et håndverk som ble gjort samtidig. Men hvordan kombinere håndens arbeid med foredrag, innledninger og gruppearbeid? Nålefilting var svaret! Ena Ulvund hadde tatt med flere kasser med farget ull, nålefilte-nåler, skumputer til å filte mot, samt plaster og saks i tilfelle uhell.

Under hele håndverksseminaret på Sundvolden ble det filtet ivrig. Til slutt ble alle produktene satt fram for presentasjon for deltagerne – her var motorsag, hjerter, blomster, terninger, dyr og engler. Produktet kunne doneres eller tas med hjem. Alle

ble også oppfordret til å ta med ull og nåler med hjem for videre produksjon.

Nålefilting eller nåletoving

Toving er bearbeiding av ull slik at fibrene blir filtret i hverandre til et tett og varmt stoff. Du kan tove med nål eller med vann og såpe. Teknikken som kun benytter nål med tørr ull, kalles nålefilting eller nåletoving.

Filtenålen er opprinnelig produsert til industrielt bruk og den er beregnet til å sitte i en nålefiltmaskin. Filtenålene er ca. 9 cm lange

og bøyd i den ene enden. Den andre enden har form som en skinn-nål med 3 meget skarpe kanter. Inne i disse kantene er det skåret noen skrå snitt nedenfra og opp, slik at snittene virker som mothaker. Når nålen stikkes gjennom ullen, trekker den ullfibrene med ned gjennom ull-laget og på denne måten filter fibrene seg sammen. Bladet er laget av stål, som er støpt ved høy temperatur for at det skal bli ekstra skarpt.

Gjengen fra Granly var ivrige nålefiltere under konferansen.

Foto: Sissel Jenseth.

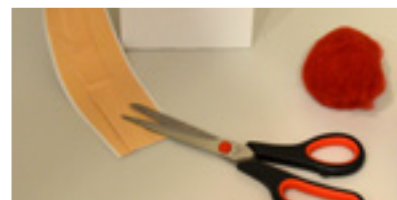
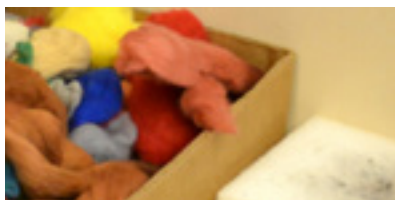
Det ble nålefiltet i pausene og under foredragene - også under gruppesamtalene. Foto: Sissel Jenseth.

Nålene er meget skarpe, så vær forsiktig når du arbeider med dem.

Nålene egner seg godt til tredimensjonale arbeider, da du kan lage former i den tørre ullen og stikke til de henger sammen. Deretter kan disse stikkes fast på andre former eller flater. Du kan også legge lag på lag og hver gang stikke disse lag fast, til du har

den riktige formen. På den måten kan du bygge opp en hel figur. Du kan også kombinere ved først å stikke figuren og deretter filte overflaten med vann. Bare fantasien setter grenser for skapertrangen!

På nettet ligger forskjellige blogger og annen informasjon om nålefiltning. Se f.eks. Birgitte Krag Hansens hjemmeside www.filtning.dk. En annen nettside er Nålefilt deg et eventyr av Trude Anette Brendeland <http://www.fantasifantasten.no/index.php?news&nid=59>

Noen av de ferdige produktene som ble laget under fagkonferansen på Sundvolden. Foto: Jan Bang

Vesen og indre kvalitet av verkstedene i en Camphill-Landsby – med et spesielt blikk på veverí og snekkerverksted

Elisabeth og Walter Lobsiger, verkstedledere på Vidaråsen

Arbeidslivet står helt sentralt på Vidaråsen. Målet er at hver og en skal ha et menings- og gledesfylt arbeid som svarer til dennes muligheter og dekker et behov i landsbyen. Verkstedet Aurora, som var her på fagdagene for to år siden, hadde et veldig fint motto som vi istemmer: Ingen kan alt. Alle kan noe. Til sammen klarer vi det meste.

Karl König viste til at et regelmessig arbeid bidrar til en indre sikkerhet – trygghet og sosialt fellesskap – og anerkjennelse. Gjennom å lage noe som er vakkert, godt og sant. Det er til og med helbredende. Ved bruk av viljen min kan jeg lage noe som er nyttig og vakkert, og som kan virke ute i verden gjennom sitt resultat. Jeg kan

påvirke miljøet (eller verden) gjennom det jeg gjør. Resultatene er viktige, men veien dit er like viktig. En vei hvor man både gir og får underveis.

Hvis alle som er i et møte samtidig strikket, heklet eller gjorde noe annet med hendene, så skulle vi alle høre bedre etter, for da frigjøres hodet – og man er mere med.

Verkstedene:

Grunnverdier for alle verkstedene på Vidaråsen er kreativitet, variasjon og kvalitet.

I landsbyen finnes Bakeriet, Snekkerverkstedet, Matforedlingsverkstedet, Toveverkstedet, Urteverkstedet, Vaskeriet, Veveriet, Malerverkstedet, Gården, Gartneriet, Utegruppen, Skogsgruppen, Gjestehuset, Postkontoret og Vedlikeholdsavdelingen.

Elisabeth og Walter Lobsiger under fagdagene på Sundvolden hotell. Foto: Sissel Jenseth.

Yrkes- og håndverksområdene på Vidaråsen kan de deles inn på følgende måte:

For-yrke:		Bondegård (hyrde)
Ur-håndverk:	Skog	Gartneri Urtehage
Broder-håndverk:		Urteverksted Toveverksted Snekkerverksted Matforedling Bakeri Meieri
Tekniske håndverk:	Veveri	(Snekkerverksted)
“Service”-håndverk:	Vaskeri	Matlaging Butikk Gjestehus Utegruppe Postbud Brød- og melkebud Bilservice Gjestehuset
Kunst/kunsthåndverk	Malerverksted	Gullsmie

Sånn vil jeg være!

For å hjelpe beboerne til å mestre et håndverk og forbinde seg med dette, er følgende viktig:

- produktutvikling
- tilrettelagt verktøy
- gjennomskuelige håndmaskiner
- en gjennomskuelig produksjonsprosess
- yrkesklær og verneutstyr som også bidrar til å skape identitet
- selvstendighet, å kunne være herre i eget verksted
- at man blir sett – i sitt arbeid

Snekkerverkstedet

Det lukter så godt og er støvete. Trevirke er et naturlig og varmt material som gir mulighet for et mangfold av produkter.

Under arbeidet tilegner man seg nye ferdigheter og får større innsikt i trevirke. Produktene lages hovedsakelig for hånd, og den enkeltes evner og ønsker er i stor grad avgjørende for hvordan arbeidsprosessen foregår. Her må man arbeide rytmisk.

Treleker fra Vidaråsen. Foto Jan Bang.

Jeget er gestaltende og bevirker en forandring.

Dele opp, ta vekk, forme, rytme.

Horisontalt - trekke til seg.

Selvstendighet - være herre i eget hus.

Horisontalt - støte fra seg.

”Vi er to venner og jobber sammen!”

Veveriet

Rommet utstråler varme. Hver vev har sin egen belysning slik at ansiktene og arbeidene belyses. Her høres lyder. Det er lukter. Øynene gleder seg over alle fargene. Hver vever sitter foran sin egen flatvev. Det arbeides tredimensjonalt: skyttelen

går fra høyre til venstre - fra venstre mot høyre (horisontalt). Skaftene beveges opp og ned (vertikalt). Gjennom hvert innslag oppstår en flate, et stoff, som kommer mot en (frontalt). En forutsetning for å veve er at hender og føtter kan koordineres ut fra øynene.

Å bli sett. "Mitt produkt er etterspurt og påvirker noe i verden."

Alle foto fra verkstedene på Vidaråsen: Walter Lobsiger.

Bakerlæring Ola Henningsen deltok på fagdagene på Sundvolden. Foto: Jan Bang.

– Ola, hva betyr det for deg og ditt liv å jobbe på bakeriet?

– Det betyr alt! Jeg gleder meg til hver dag. Jeg liker å bake, fortalte Ola.

Ola Henningsen er bakerlæring på Vidaråsen. Han er født i 1991 og kom til Vidaråsen på et prøveopphold, og han ble forelska i stedet. Det fortalte han om i artikkelen ”Min vei til Vidaråsen”

som står i LandsByLiv 26. Ola jobber nå som baker, og han er godt inne i en bakerilæringsutdannelse som går over 2 år.

Se mer fra verkstedene på Vidaråsen <http://vidarasen.camphill.no/om-vidaraasen/verkstedene/>

Helgeseters verkstadsarbeid – utvikling i fellesskap Om arbeid og identitet

Marta Eldøy, Helgeseter

«Eg kan med rette seie at handverks-
tradisjonar ligg i genane mine og at det
stemmer som det blir sagt at «eit godt
håndalag» gjerne går i arv frå generasjon
til generasjon»

Er identiteten min skapt gjennom handverk?
Det var i så fall slik det begynte: Eg blei tilsett som
vevar på Helgeseter hausten 1982, og eg oppdaga
då handverkets betydning som sosial byggestein for
fellesskapet, og ikkje minst den betydinga handverk
gav menneske med spesielle behov både individuelt
og sosialt.

Eg er framleis på Helgeseter, der vi i dag held gamle
handverkstradisjonar innan husflid i hevd med
vevstove, tove- og lysverkstad, i tillegg til bakeri-
vaskeri- og gardsdrift. Verkstadene på Helgeseter
gir i dag arbeid og terapitilbud til 35 menneske.

Marta Eldøy. Foto: Jan Bang

«eg kan...» «kven ... eg?»

Det var Ola som plutselig sa dette. Han
er ein av ungdommane som har vert
kort tid i arbeid hos oss, han hadde
akkurat knekt koden i å meistre veven:
Føre skyttelen frå side til side, legge lag
på lag med farga garn inn i renninga –
innslaget. Passe på og huske å ha rett fot
på rett trøe – føtene beveger seg i eit ubevisst
mønster. Kantane på sidene skal også være fine
og beine, så kan bommen slåast til – slåast passe til.

Veven står sterkt i samanheng med tankens og
bevisstheitas utvikling. Veven er eit fullstendig
terapiinstrument! Handverk har ei viktig rolle i
terapeutisk samanheng.

Det er ein god rytme i veven – veven er mitt rom
– min rytme – min tryggleik. Handduken blir fin
å sjå på, er god å ta i og av god materiell kvalitet,
mange kan no få glede og nytte av nettopp denne
handduken.

Ola blir sett
- gjennom produktet
han har skapt!
Ein handverkar, ein
som meistrar vevarens
løyndomar, er skapt. Ola
har møtt verden og oss
rundt seg gjennom sine
hender!

Første gangen eg møtte
denne guten hadde me
ingen kontakt. Han

Utstilling av Helgeseter sine
produkt under Fagdagane.
Foto: Sissel Jenseth

«gøynde» blikket og det var så vidt eg turte å sjå i den retninga han stod. Me vart også fortalt at det å bruke namnet hans ville virke for sterkt inn på han. Han brukte ikkje språket sitt...

Det var ein ungdom med sterke og typiske autistiske trekk som møtte oss – som var usikker eller redd, og som helst ikkje ville møte oss.

I begynninga var arbeidsdagen tilrettelagt slik at han alltid hadde muligheita til å trekke seg unna fellesskapet, tilbake til og i seg sjølv. Gradvis begynte medarbeidaren å forvente at Ola skulle gjennomføre små enkle oppgåver. Først og fremst dei oppgåver han viste litt eigen interesse for. Ved å motivere til kreative utfordringar, måtte han overvinne sin motstand i å «gripa» Ved å dele opp handverksprosessen i små gjentakande øvingar. Ved å møte Ola gjennom hendene der han opplevde meistring i handverket.

Å gjera meir av det ein er god til...

Ola måtte til slutt ta i materialet, kanskje av nysgjerrighet: Først det harde, litt formstridige og stive piletreet. Han fletta sin egen «draumefangar». Så den mjuke, litt uformelige ulla som til og med lukta sau. Ola kunne kjenne igjen lukta frå sauefjøset i nabobygget. Ved hjelp av vatn og grønsåpe lærte han å tove fine snøballar og eple til jul. Neste skritt var å rive filler for så å øve i veven til det kunne bli brukbare ryer. Alt dette krevde konsentrasjon... tålmod og mykje vilje...

I dag er Ola ein av dei på Vevstova som har sin eigen vev. Han bruker tynt garn av god kvalitet med mange flotte forskjellige fargar!

Når eg i dag møter Ola, viser dette meg at han har gått ein personlig utviklingsveg med handverk som «reiskap» til å begripe og kunne ta del i verda. Frå å krevje stadfesting frå oss, kan han no bekrefte seg sjølv. Ola har møtt seg sjølv gjennom handverket! I dag har han mykje å fortelje, han synger i kor og Ola snakkar i heile setningar:

- «dette kan eg – det er faktisk eg som kan det»
- «eg klarer dette»

Ved å yte på sitt nivå, gjorde Ola store framskritt

og er i dag ein glad gut i fellesskap med andre! Gjennom handverk leverer eg til fellesskapen, samtidig tar fellesskapen vare på meg.

Lill Lindfors synger: ”er man ensam er man ingen – men tillsammans er ett sätt att vara till”.

Kva er handverk?

Eit handverk må lærast, det må perfeksjonerast og det må øvast. Eg «snakkar» med hendene – gjør meg erfaringar gjennom hendene. Ønsket om eit godt resultat, at det blir vakkert, kan krevje lang tid. Neste steg er å få harmoni i bruksgjenstanden som igjen skapar estetikk. Det blir eit kryssingspunkt mellom det som er nyttig og det som er fint å sjå på.

Tålmodet prøvast og øvast. Gjentakingar er av det gode og trygge, forutsigbarheit er her nøkkord. Rytmen i alt handverk kan være godt for sjela, dette er sosialterapi. Det er kunnskap i repetisjon, det er i det eteriske ein skaper moralsk intuisjon.

Me øvar for å få det fint, moral er knytta til øving. Kropp og verktøy kjem i ein tilstand – som gir «flyt». Det blir ein kort veg mellom kropp og verktøy. Dette bidreg til å skape nærleik til kroppen og livet. Som igjen gir grenser.

Handverk og åndsverk

I følgje Hans Olav Lahlum finnes to typar arbeid: «Åndsarbeid og Håndarbeid». Handverk er åndsverk. Det er menneskets møte med naturen – ein skapande dialog med naturen, ein endring av naturen. Noko oppstår i dette møtet mellom menneske og natur. For å skape eit godt produkt må vi kjenne og forstå materialets muligheter og opphav.

Ein vesentlig ferdigheit som øvast er viljen til å omskape. Det viljemessige aspektet i å gjera, å utføre handverket. Det krev innleving og styrke og mot til samspel mellom kropp, verktøy og materialet. Handverk er ein viljeprosess. Gjennom handverket forandrar me verda.

Kva med glede?

Glede ved å utføre eit arbeid. Mennesket utviklar sin identitet ved å skape. Gleda og entusiasmen

over å kunne forvandle materialet til eit bruksnyttig produkt. På lysverkstaden lager dei kort og konvoluttar fordi «materialet» finnes der, som f.eks. en teikning laga i ei ledig stund mellom produksjonen av lys. Muligheita ligger i materialet!

Hendene har sitt eige liv i høve til handverket utan at tankane alltid er med. Hendene kan utføra arbeid frå det underbevisste/intuitivt, tanken kjem etter. Mi haldning til handlinga er avgjørande for resultatets kvalitet!

HANDVERK = å halde eit verktøy i handa

Korleis skape ein verkstad for menneske som ikkje fysisk kan delta i alle produksjonsledda? Korleis skapa handverksdrift for mennesker «utan hender» - med passive hender? Hos oss er arbeidstakarar med svært ulike funksjonsnivå, med store hjelpebehov og forskjellige yteevne.

Vår utfordring blir då: Å vekke, eller oppdage dei evnene som er skjult under ulike hinder el «forstummande» evner! Ved å skape gode inkluderande verkstader med plass for varierende funksjonsnivå ved at alle kan delta i fellesskapet utan å praktisk kunne gjennomføre alle ledd i prosessen. Kvar og ein blir motivert av å være avhengig av kvarandre i ein skapende prosess ved at ein deler opp produksjonsrekka, saman når me målet om eit godt og nyttig resultat.

Der det går føre seg eit handverk blir det som regel mykje av både lukt og lyd. Og desse er forskjellige frå verkstad til verkstad. Det gir ein unik mulighet til mange ulike sanseopplevingar. Handa er eit sanseorgan like viktig som auge og øyra. Alle dei 12 sansane som Rudolf Steiner viser til, blir stimulert gjennom handverk.

Min påstand er at deltaking går føre seg med heile seg og på kvar sin måte, dette har betydning både for den som deltek i det kollegiale/sosiale arbeidsfellesskapet og for den som faktisk utfører handverket direkte i det praktiske!

Eg tar med historia om Besten og Gynghesten:

«Her like før påske hadde eg ein snekker heime hos meg. Han fortalte om gynghesten som han hadde snekra til barnebarnet sitt. Men for å frakte hesten på fly vart den flatpakka under transporten. Framme hos barnebarnet var guten ivrig med for å sjå på då gynghesten blei skrudd saman. Kanskje hjalpte barnebarnet litt til med å halde i skrugjernet?»

Han sette seg fornøgd på gynghesten og ropte stolt: «sjå kva eg og besten har laga»

Dette fortel at guten si oppleving av å ha deltatt i delar av produksjonen var like sterk og stolt som om han hadde snekra heile hesten sjølv.

Så kan me alle stille spørsmålet; stemmer dette? Kva opplever den einskilde (eigentlich) utan sjølv å direkte gjennomføre med sine hender?

Kva skjer med oss når vi utfører eit handverk? Kva gjer det med våre bebuarar? Göran Lundborg, professor i handkirurgi ved Lunds universitet, skriver i si bok *Handen och hjärnan*: «aktiva händer stimulerar stora delar av hjärnan. Kanskje finns här en förklaring till att de så tydligt stimulerar vårt välbefinnande»

Gleda av handverket som årsak til det som driv arbeidet framover. Yrkesstoltheit i samanheng med etterspørjing og positive tilbakemeldingar.

Handverk er ein form for arbeid, ein skapar eit produkt og gjør det mest for andre.

Handverket har det spesielle ved seg at det verkar identitetsskapande, eget blir merksam på seg sjølv og kan uttrykke si identitet.

Om handverket utøves i fellesskap har det i tillegg ein sterk sosialisierende verknad.

Det fremjar altså både det sosiale og det originale. Det hjelper oss å komme bort frå oss sjølv, ut av vårt ego.

Handverk var og er framleis ein nødvendigheit i samfunnet. Kulturarven vår blir synlig gjennom handverket. Handverk har med seg si historie - hukommelsen er innebygd i tradisjonelt handverk. Det er bygd på erfaringar og utprøving gjennom

mange generasjonar.

Slik sett kan eg seie at handverk har betydd og betyr mykje for danninga av mennesket.

Urmennesket hadde ein sterkare intuisjon til å nytta seg av det materialet som fantes, Å sjå muligheitene i materialet. Å gjera det vakkert i tillegg til det nyttige og nødvendige var viktig også i oldhistorisk tid.

I møtet med andre blir vi til!

Dersom me alle kan kjenne litt på :

Eg kan eit handverk

Eg betyr noko for andre

Eg opplever glede

Eg er meg... eg kan...

Utstilling under fagdagene av instrumenter og bilder fra musikerne på Hogganvik. Foto: Sissel Jenseth.

Musikk som håndverk

Monica Nicolaisdatter Haugan

Kanskje mange av dere lurer på hvordan jeg kan kalle musikk for et håndverk. Er ikke det å trekke det litt langt? Er ikke håndverk knyttet opp mot en praktisk aktivitet? Noe man lærer seg, utøver, former, meisler?

Musikk og identitet

Jeg vil si litt om min egen bakgrunn. Jeg begynte med en sopranblokkfløyte 5 år gammel. Og den fløyten har jeg ennå. Her er den, velbrukt, men enda med klang. Så blir jeg 7 år og får sjanse til å begynne å spille piano på Barratt Dues musikk institutt. Og jeg øver og øver, men lurer stadig på hvordan lyden kommer ut av dette store møbelet.

Pianoet og demontering

En kveld setter jeg meg ned på huk, finner fram til de to hemplene som stenger for lokket og åpner forsiktig; der inne er det en hel verden av strenger; de kraftige til bassen, de tynne fine til diskanten. Så tar jeg vekk notene og åpner lokket bakom. Jeg tar også vekk lokket som ligger over tangentene. Pianoet er nå strippet ned til rå mekanikk.

Monica Nicolaisdatter Haugan og Kjell-Helge Johansen. Foto: Jan Bang.

Nå kan jeg se nøyaktig hva som skjer når jeg berører en tangent, og jeg kan se de små putene som beveger seg fram og tilbake når jeg trykker ned en av pedalene. Etter en tid, i mitt voksne liv, var det harpen som skulle gi meg gleden ved å berøre strengene direkte.

Noen av dere har kanskje lest boka Zen og kunsten å mekke en motorsykkel, av Robert M Pirsig. Der skriver han om hvor viktig det er å trenge inn i kjøretøyets mekanikk. Det er først da at man kan oppleve gleden ved å reise på en lang motorsykkeltur. Og ikke minst henger dette sammen med zenbuddismen og det å være tilstede i nuet. Sykkelen blir et bilde: å finne tekniske løsninger på problemene, blir et bilde, en metafor på å vedlikeholde seg selv. Jeg vil komme tilbake til dette med musikken og håndverket seinere i innlegget.

Skramleorkester og arbeidssanger

Til daglig arbeider jeg i Hogganvik Landsby. Hogganvik er et bo og arbeidsfelleskap der orkesteret inngår som en del av det sosiale og kulturelle tilbudet. Orkesterets spede begynnelse var et vidunderlig lite skramleorkester som oppstod etter arbeidet på vevstuen. Etter to timer der skyttelen var i gang, der føttene jobbet med å skifte rand, der man tok valg i form av farge, mønster, eller hva det skulle bli, fikk sangen og musikken utfolde seg. Det var veveren Aud Pedersen i Hogganvik Landsby som så genialt valgte arbeidssangene til orkesteret. Disse var knyttet opp mot veving, garn, ull, sauer, landskapet rundt oss. Det var sanger som: Å karda og spinna, det var Kua mi, jeg takker deg, og Se Syver står å sager ved. Og sangene krøp inn i kroppene våre, de smøg seg inn i nervesystemet til den enkelte, de ble en del av råstoffet vårt. Eller som Sigrid Undset sier det: "Alle barndommens sanseinntrykk, av det vi har følt og hørt av smak og lukt, den sanselige lykken barnet kan oppleve ved ensomhet og fortrolighet, ved å føle seg kjærtegnet av sol og vann og jord og gress. Latent i våre nerver er de der."

Større orkester

Så dannet vi et større orkester med vel 15 beboere og 7 medarbeidere. I cirka 16 år har vi øvd sammen i 2 klokketimer hver uke. Vi holder flere konserter

og framføringer gjennom året, og vi setter opp julespill og mysteriespill. Vi har også reist rundt for å spille med og for andre. Erfaringene fra dette arbeidet har jeg nå samlet i boka Sirkelsang. Vi arbeider i pakt med naturen, med årstidene og høytidene.

Et kapittel i boka, Vi sanker klang, handler om hvordan vi tenker og hvordan vi har bygget opp forståelsen av musikkens elementer:

"Vi er på tur ned til stranden med de vakre steinene, den som vi kaller St. Hans-stranden. Det er her vi sitter rundt det store bålet midtsommerkveldene og synger mens havet holder pulsen med sine faste bølgeslag. Her nede, med utsikt ut over leia mot Stavanger, er det åpent, fritt og man kan samtidig kjenne uendelig ro.

Vi skal sanke klang. Sammen. Steiner, som tilsynelatende er harde og kalde, skal på neste orkesterøvelse omdannes til noe varmt og klingende. Men det vet vi ikke ennå. Noen bygger et steintårn til det faller, andre kaster flate steiner ut i vannet. De danser lett bortover vannflaten. Vi setter oss ned og ser utover fjorden. Så går vi for å lete etter vår egen stein. Vi må kjenne på de enkelte steinene, deres form og tyngde. Etter mange vurderinger fra den enkelte, legges to steiner fra hver av musikantene i klangkurven. På neste orkesterøving ligger de foran oss i midten av sirkelen. Alle får velge seg to steiner. Vi kjenner på steinene og prøver å beskrive hvordan de er. Uttrykk som kalde, varme, runde, flate, jevne og ujevne kommer da etter hvert fram. Dette er uttrykk vi kan knytte til klang.

Vi lar steinlyden gå i sirkel slik at alle får gi sin klang til sidemannen. Vi reiser oss og lar steinene klikke samtidig som vi alle går inn mot midten og ender opp i et kjempestort crescendo! Tilbake gjør vi motsatt, og ender ved utgangspunktet, med en fin diminuendo. Nå har ord som sterkere og svakere blitt noe fysisk for oss. I tillegg har vi på en morsom måte innført italienske musikkuttrykk."

Mest sentralt står rytmen

Men aller mest sentralt står rytmen. De faste gode bevegelsene, den jevne pulsen. Det som jorder oss og er der bestandig. Jeg leser litt fra kapittelet; Med hånden på hjertet, -

Monica Nicolaisdatter Haugan leser fra boka hun har skrevet som sitt arbeid; Sirkelsang. Foto: Sissel Jenseth.

Rytmen som grunnlag for alt vi gjør.

”Den menneskelige rytme som uttrykker sig i hjerteslag er den mest oprindelig del af musikkens treenighet.” sier Kim Kløverhus Jørgensen. Hvordan skal vi så få den enkelte til å oppleve sin egen puls og sine egne hjerteslag? Vi legger hånden lett mot halsen. “Kjenner du noe?” spør jeg. “Det er hjertet som dunker. Inni deg.”

Det rytmiske elementet blir som en grunnstein i orkesteret. Mange av musikantene våre har vanskelig med å finne sin egen puls og må bevisstgjøres dette og ledes inn i musikken gjennom en ytre puls, eller impuls, som Audun Myskja kaller det. På denne måten blir “pulsene i musikken uløselig knyttet til kroppens naturlige rytmer”, skriver Myskja i boken Den musiske medisinen. Rytmen er det mest grunnleggende i oss. De rytmiske øvelsene blir derfor inngangsporten for å nå den enkelte. Her behøver man hverken beherske sang eller mestre en melodistemme på instrumentet. Rytmen når det kroppslige i oss og jorder oss. Det er ikke uten grunn vi kan finne på å si: “Med hånden på hjertet.” Og da mener vi kanskje det sanne i oss, det grunnleggende, det vi ikke kan løpe fra. Pulsene er der.

De rytmiske øvelsene vi har best erfaring med, er

at den enkelte får lage rytmemønstre med hender, føtter og stemme, og så at vi andre repeterer. Vi lar øvelsene gå i sirkel. I startfasen kan det være litt utfordrende å lage sin egen rytme, men etter hvert som hver og en blir tryggere, går flyten lettere. Så henter vi opp alle rytmene i sirkelen til slutt. Kanskje kan vi si at orkesteret selv representerer en rytme som bevisstgjøres hos den enkelte og felles ned som en del av årets rytmiske forløp.

Årstidsrytme, gjentakelse og erindring.

Pedagogen Hans M. Borchgrevink kaller det at kroppen gjenkjenner gleden ved musikk for ”innøvd pakke”. Med det mener han at tonetreff, klang, rytme, volum, frasering, betoning og tempo lagres i oss. Vi kan så hente disse innøvde minnene fram når vi musiserer sammen. Stykket Bolero spilte vi i fjor, og året før der også. Så kanskje kan vi kalle våre orkesterøvelser for et erindringsarbeid. Musikantene vil da kjenne igjen og av til forvente at Ravels Bolero skal bli spilt på nyåret.

Det handler ikke nødvendigvis om bare det å huske alle tonene rett, men å gripe helheten. Den amerikanske vitenskapsmannen Marvin Minsky beskriver denne prosessen. Ved å hente fram et lite

musikalsk minne eller “scrap” av lyd, det at man skraper litt på den musikalske overflaten, vil et helt musikkstykke framstå som kjent.

Jeg tenkte at vi her på Sundvolden selv kunne bruke stemmen, nevene, rytmen og klangen i oss og sammen synge og danse: Å karda og spinna.

Arbeidssangene og flow

Jeg nevnte innledningsvis for dere at arbeidssangene ble en grunnstein i orkesteret sitt arbeid. Vi erfarte etter hvert at det var nettopp gjennom arbeidssangen at vi av og til kom i en spesiell flyt. Musikantene sang om sitt eget arbeidsliv, som ofte er knyttet opp mot snekkerarbeid, vedproduksjon eller nærkontakt med dyra.

Sosialpsykologen Mihaly Csikszentmihalyi har utviklet teorien som studerer og beskriver fenomenet flow. Flow, skriver han, er ”betegnelsen på en tilstand der personen er fordypet i en aktivitet. Den kjennetegnes av at man er fullstendig involvert, fokusert og konsentrert. Det er en sammenhengende flyt fra ett øyeblikk til neste, der handling følger handling. Man opplever en slags

tidløshet, fordi man er fullstendig tilstede i nuet.” Og han fortsetter:

”Tilstanden oppstår når det er en balanse mellom de utfordringer som mennesket blir utsatt for og de ferdigheter man har. Det oppleves en form for ekstase og en visshet om å lykkes med oppgaven. Man opplever en indre motivasjon i og med at aktiviteten blir et mål og en belønning i seg selv. Flow kan inntreffe i hvilken som helst aktivitet, men det viser seg at for voksne inntreffer det oftere i forbindelse med arbeid enn i fritiden.”

For meg er musikk et håndverk og det er først når jeg er godt forberedt og har øvet meg, at jeg kan oppleve det ekstatiske eller kunstneriske. Da kan man nærme seg musikkens innerste vesen. Dette betyr jo at musikken ikke bare er forbeholdt de begavede, talentfulle. At det ikke holder bare med inspirasjon. Musikken blir noe man kan tilegne seg, øve seg inn i.

Mestringsfølelse og lykke

Mange av våre venner som trenger mye omsorg har et følelsesregister som lett endrer seg. Ved å beherske det musikalske håndverket kan man

Alle på fagseminaret kom i bevegelsen da Monica ba oss bli med i en Suldalsspringar. Foto: Jan Bang.

likevel oppnå den samme mestringsfølelsen som sist og kanskje også lykke. Jeg leser fra kapittelet: Stemmes kraft - et møte med Henrik den åttende.

”Lill sender meg et smil, men er helt stille. Munnen gjør noen bevegelser, men det er ingen lyd. Hvordan skal vi finne igjen ordene og flyten, ordrytmen? Og hvordan kan vi få tak i følelsene, slik at stemmen og sangen igjen kan klinge? Lill har kunnet det, en gang for lenge siden. Hun har også kunnet sykle, gå på ski, veve. Men trådene og forbindelsene til denne kunnskapen er borte. Så vi må skape forbindelseslinjer. Vi prøver oss fram med gamle, tyske barnesanger. For hun kan dem alle på rams. Små, svake lyder kommer støtvis fram. Men dette er sanger for barn, og Lill er en kvinne som har levd et langt liv. Likevel er det som om noe har stoppet opp, noe som vi må få tak i og hente fram igjen. Og stemmen blir jo spesiell, idet den er en del av vår kropp og ”uløselig forbundet med følelser, identitet og psyke,” slik Åsne Berre Pedersen beskriver det. For hun har forsket nettopp på forholdet mellom stemme og psyke. Hun skriver om hvor viktig det er at man synger ut i fra det som rører seg i en, at ”jeg er min stemme.” Når vi synger, aktiveres begge hjernehalvdelen. Og sangen gjør at endorfiner frigjøres og vi kan begynne å snakke om det Hans M Borchgrevink kaller ”lykkehormonet.” Ved å bevege oss samtidig som vi synger, utløser vi hormonet endorfin. Den enkelte kan da i perioder kjenne ren lykke, og i enkelte tilfeller ekstase. Har noen

av musikantene angst eller er deprimerte, kan våre musikalske krumspring hjelpe og helbrede. Muskelspenninger kan forsvinne, og uro og rastløshet det samme.”

Kvalitet og håndarbeid

Jeg nevnte innledningsvis hvor viktig det var for meg som barn å forstå hvordan en bevegelse ga lyd. Og vi snakket om at ved å kjenne til f.eks en motorsykkels mekanikk, ville det å reise på en lang tur bli en god erfaring. Når våre beboere blir introdusert for et instrument, øver vi alltid på de små detaljene.

Jeg leser fra boka:

De individuelle møtene - Vi øver oss.

”Et menneske trenger å bli møtt og gjenkjent, men også møte og gjenkjenne de som de arbeider sammen med og deler sitt liv med. De må lære seg å kommunisere begge veier.” skriver Julian Sleigh. Hver uke, til samme tid, på samme sted, er det individuelle øvelser. Disse en-til-en møtene gir oss et godt grunnlag for samspillet i orkesteret. Vi ønsker gjennom disse møtene å få den enkelte til å forstå at det er mulig å utvikle sine potensialer og ”strekke seg mot neste steg”, som helsepedagogen Julian Sleigh uttrykker det. Og videre påpeker Sleigh, at ”hvis det ikke finnes selvtillit, vil stagnasjon være resultatet.”

Vi øver oss på de små detaljene, som å holde instrumentet, være oppmerksom på hverandre, spørre og svare musikalsk, imitere og repetere. Vi ser i billedbøker og øver inn korte dikt som gjerne har sitt tema fra kjente hverdagslige situasjoner. Vi øver oss på å bli myke i kroppene våre gjennom balanseøvelser og kinesisk bevegelseskunst, thai chi. For å trene opp finmotorikken, benytter vi vakre og sarte marionetter. Sammen trekker vi forsiktig i tråder, og noen ganger fanger trådene opp og utløser tale, sang, smil og glede. For våre fløytespillende musikanter har jeg utarbeidet et lite program jeg kaller fløytegymnastikk. Her er målet å bli kjent med fløyten på alle

Monica leder Suldalsspringaren.
Foto: Jan Bang.

måter. Etter oppvarmingen sitter vi vanligvis mot hverandre og speilspiller, der musikanten ser mine fingerplasseringer og tar etter. Vi kan også reise oss og spille stående. Eller vi kan stå ute på gulvet med ryggen mot hverandre. Nå er målet å lytte. Jeg gir da lette små øvelser muntlig, slik at musikantene fint kan klare å utføre enkle melodier. Det å stå slik inntil hverandre er varmt, godt og trygt. Det er som om vi puster sammen.”

Helt til slutt vil jeg si litt om våre instrumenter i orkesteret. Jeg leser fra kapittelet: Våre instrumenter:

“... har vi hentet inn fra forskjellige land og kulturer, og de er laget av solide og naturlige materialer som skinn, tre, messing, kobber og keramikk. De er gode å ta i, og noen lukter natur, som den irske trommen bodhran og harpelutten koraen fra Vest-Afrika. Begge er trukket med det fineste geiteskinn. På mange måter vil vi merke at noen av instrumentene blir som en forlengelse av vår egen kropp. Bondeharpen som hviler mot den menneskelige klangkassen, seljefløyten som virker som en forlengelse av menneskets egen luftstrøm, og munnharpen, der man kan åpne opp og utforske de klanglige hulrommene. Det er som om instrumentene resonnerer med den menneskelige klangbunn og naturlige resonans. Musiker og komponist Kim Kløverhus Jørgensen beskriver i sin bok “Musikkens 2. Virkelighet”, at vi kan snakke om tre grunnleggende og menneskelige væreformer:

Tanke, følelse og handling, der de melodiske instrumentene knytter seg opp mot det tankemessige, strengeinstrumentene mot det harmoniske, og rytmeinstrumentene til kraften og handleviljen i oss.”

Det er så mye mer vi kunnet ha snakket om, f. eks våre erfaringer med å bygge egne instrumenter. Men dette får bli til en annen gang.

Ønsker du mer inspirasjon, er boka Sirkelsang til salgs. Ta kontakt med Monica Nicolaisdatter Haugan, tlf 970 09 834, epost: Monica.Haugan@vindafjord.kommune.no

Kilder:

Dahl, Tone Bianca: Balanse og flyt, Korbladet nr. 3, 2007
Grødal, Ragnhild N.: Musikk og bevegelse, s. 34 fra hovedoppg v/BLH, 1983
Jørgensen, Kim Kløverhus: Musikkens 2 virkelighet, Bogan Forlag, 2008
Myskja, Audun. Den musiske medisin, Grøndahl og Dreyers Forlag 1999
Pedersen, Åsne Berre: Musikk-Kultur, nr. 7, 2008
Pirsig, Robert M.: Zen og kunsten å vedlikeholde en motorsykkkel, Pax Forlag, 1997
Sleight, Julian: Landsbyliv, nr. 30, 2012
Undset, Sigrid: taler og artikler fra krigstiden, Aschehoug & Company, 1952
Borchrevink, Hans M: Fra ”Sommer i P2”, NRK P2-2012

Håndverksutdanning for mennesker med spesielle behov

Bente Øvlisen Bresges,
Camphill Rotvoll

Bente Øvlisen Bresges har jobbet på veveriet på Rotvoll i 12 år. Foto: Jan Bang.

Bente Øvlisen Bresges. Foto: JB

I Camphill Norge har det over en periode vært snakk om å utarbeide en yrkesrettet utdanning. Det er beboerne selv som har ytret ønske om dette. I landsbysammenheng har det alltid foregått en omfattende opplæring. Ja, arbeidet er en hjørnesteinene innenfor Camphill, og overalt i landsbyene ser man velstelte hus og god bolighygiene. Omgivelsene er innbydende og i verkstedene skapes vakre og bruksvennlige produkter. Per i dag finnes det lite skriftlig dokumentasjon på hvordan denne opplæringen foregår – ut over det man kan se og fornemme.

Yrkesutdanning i det små

Landsbystiftelsen arbeider nå målrettet med å etablere en yrkesutdanning. Man har besluttet å starte i det små og se hvordan det kan utvikle seg. På Rotvoll begynte vi høsten 2013 med en lærling på vevstua. Samtidig startet bakeriet på Vidaråsen med en bakerlærling. Vårt håp er å kunne etablere en yrkesrettet erfaringsbasert utdanningsform, som også kan tilbys til mennesker utenfor landsbystiftelsens steder.

En gruppe medarbeider har arbeidet med temaet siden høsten 2012 og sammenfatter det slik: I Camphill har vi gjort oss noen tanker om hvordan en utdanning for de som arbeider i våre verksteder kan utformes. Det baserer vi på de erfaringer vi har gjort gjennom 50 år med arbeid i verksteder i landsbyene, 6 i alt. Videre har vi noe erfaring med et skoletilbud for unge mennesker med psykisk funksjonshemming, gjennom Framskolen på Vallersund. Det er et toårig tilbud som var tenkt å skulle gi opplæring i det å bo samt et yrke. Erfaringen viser at de unge trenger lengre tid. De har skolegang og arbeidspraksis, men tiden

strekker ikke til for å gi dem et yrkesrettet opplæringstilbud i tilknytning til et av verkstedene.

Spørreundersøkelse

For alle mennesker er det viktig å kunne mestre og lære nye oppgaver. Like viktig er å være til nytte og yte en innsats overfor arbeidskolleger, fellesskapet, medmenneskene og samfunnet.

I forbindelse med FN-konvensjonen om rettigheter til utdanning for funksjonshemmede har man på Vallersund laget en spørreundersøkelse blant unge beboere, om hvilke fremtidsutsikter som de ser for seg i forhold til yrkesidentitet og livslang læring. Svarene ble meget forskjellige; en ønsker seg å bli bonde, en annen bibliotekar, en tredje postmann og det var en som ønsker å studere noe om kvinner i Afrika. Felles for alle intervjuene var at de satte veldig pris på å bli spurt om dette tema, at vi var interessert i hva de hadde for fremtidsdrømmer.

Erfaringsbasert håndverksutdanning

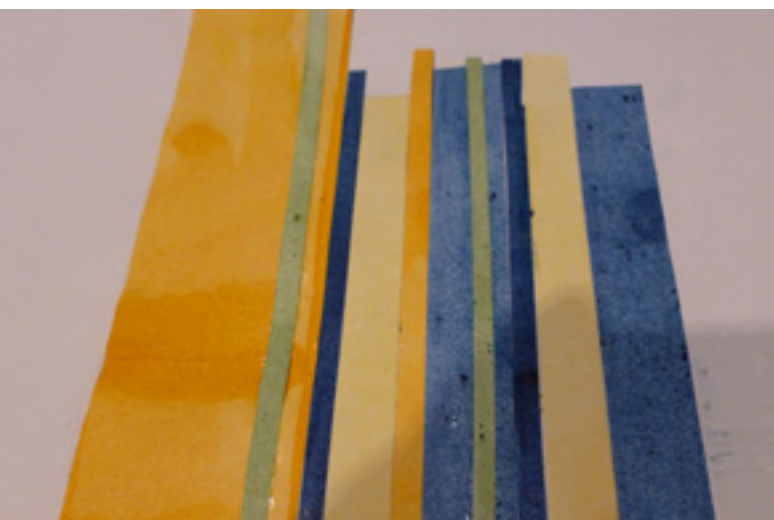
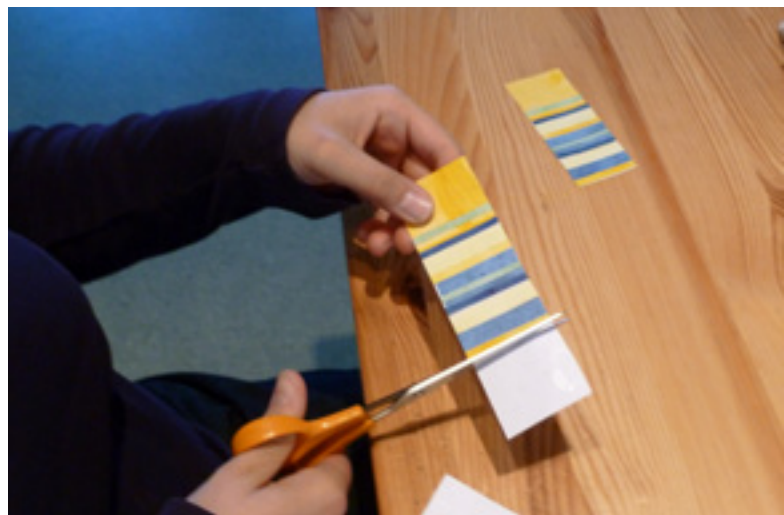
En erfaringsbasert håndverksutdanning vil ha flere mål og vil gi gevinster på flere områder ved at den:

- gir de unge en systematisk opplæring i et fag
- gir de unge økt selvfølelse
- øker kvaliteten på det arbeidet som utføres i verkstedene
- øker gleden ved arbeidet
- gir mulighet for å se sitt eget arbeid i en større sammenheng
- gir trening i det sosiale samspeillet på en arbeidsplass
- gir arbeidslivsoplæring
- bidrar til et tilrettelagt opplegg for hver enkelt – både i tid / innhold / omfang
- gir et ”vitnemål” for gjennomført opplæring med dokumentasjon over oppnådde resultater

Lærerplanen vil bli skrevet av yrkesfaglærer/ verkstedsleder i samsvar med alminnelige

Lærning på veveriet på Rotvoll. Hvordan ta del i designprosessen av en løper. Foto: Bente Øvliisen Bresges.

utdanningsplaner samtidig som den tilpasses den enkelte elevs bakgrunn og forutsetninger. Det anslås at varigheten av en slik opplæring vil måtte vil ligge et sted mellom 3 til 4 år.

Kvalifiserte verkstedledere

Skal Camphill kunne gi et tilbud innen yrkesrettet utdanning, krever det at vi har kvalifiserte verkstedledere. Mange har i dag en formell fagkompetanse, og andre har realkompetanse. Som yrkesfaglærer forventes det at man skal kunne opptre både som fagperson, veileder, kunnskapsformidler, omsorgsperson og verdiformidler i en undervisnings situasjon. I tillegg trengs sosialterapeutisk kompetanse for å være gode veileder. Man må kunne imøtekomme lærlingene på deres eget nivå og lytte til deres synspunkter. Dette innebærer å legge til rette for en inkluderende opplæring slik at også minoritetsspråklige elever kan delta.

Camphill vil måtte søke samarbeid med flere utdanningsmiljøer innenfor yrkesfag, pedagogikk og sosialterapi, for å sikre kompetansen hos verkstedslederne.

Individualiteten vokser

Håndverkerutdanning er i dag i høy grad blitt en teoretisk skoleutdanning og praktikken er nedprioritert. I vårt utdanningsprosjekt bidrar vi med en tilbakevending til den mer praktiske delen, hvor elevens selvtillit vokser gjennom mestringen av håndverket.

Ut fra Camphills idegrunnlag er det nødvendig å finne en undervisningsform som er tilpasset livsgrunnlaget for den enkelte, og som gir de rette forutsetningene for å kunne virkeliggjøre håndverksutdanningen. Tanken er at den yrkesrettede utdanningen skal hjelpe mennesket til å finne sin plass i samfunnet – individualiteten selvrealiseres og vokser – og man kan tjene samfunnet og sine medmennesker på en fruktbar måte. Essensielt er at veien til frihet går gjennom stadier av utdanning og selvutdanning.

Nærvær er forutsetning

En praktisk yrkesutdanning i våre sammenhenger vil være en erfaringsbasert utdanning. Det vil si

en undervisningsform hvor elev og yrkesfaglærer i fellesskap kommer frem til måten som det skal undervises på, hvor opplæringen skjer fra person til person. Nærvær er en forutsetning for å få utbytte av undervisningen og å kunne gjøre faglige fremskritt.

Prosjektarbeid er også en undervisningsform som involverer eleven, stoffet blir mer relevant og realistisk, hvilket beforder at eleven blir mer læringsmotivert. Den enkelte øves i å tenke med sine omgivelser og å tenke i og med grupper. Arbeidet skjer i en sosial sammenheng. Å arbeide for andre og for fellesskapet har i seg et element av noe helbredende.

Fra imitasjon til taus kunnskap

Hovedvekten av utdanningen legges til den praktiske utførelsen av arbeidsoppgaver som er knyttet til faget. Slik kunnskapsbærende praksisform ”vises” og tilegnes ved imitasjoner – under veiledning og tilbakemeldinger. Her videregir læreren sin fagkunnskapen fortløpende, og denne opptas og utøves i praksis.

Imitasjon har alltid spilt en avgjørende rolle når det er tale om håndens verden. Imitasjon vil med tiden gi elevene erfaringsbasert kunnskap som lagres i kroppslige handlinger. Som vi vet kan kompetente praktikere ha vansker ved å redegjøre for deres praksis, det vil si gi en redegjørelse hvor kravet er en tydeliggjøring av den viten som de benytter når de utfører et arbeid. ”Taus kunnskap” er et begrep som refererer til dette forholdet, at mennesket kan være i besittelse av en viten selv om denne vanskelig kan gis en språklig form. Mennesker kan gjøre noe på en profesjonell og kompetent måte uten at deres handlinger og ferdigheter til enhver tid kan gjøres rede for.

Dokumentasjon og egne lærebøker

Teoretisk fagundervisning med bruk av lærebøker og PC gis for å få en forståelse for teoriens anvendelse i det praktiske yrket. Det tas individuelle hensyn, og i samarbeidet med eleven vil det utferdiges egne lærebøker som eleven kan bruke i hverdagen. På slutten av hvert år utarbeides en bok med dokumentasjon over den kompetansen som lærlingen har fått i inneværende år. Boken er

tenkt til lærlingen, men den kan også anvendes som dokumentasjon overfor myndigheter/opplæringskontor som etterspør dette.

Særskilt tilrettelegging

Håndverkeren er avhengig av sitt verktøy! Organiseringen av arbeidslokalene vil spille en vesentlig rolle for å skape de rette betingelsene for innlæring. Utformingen av selve verktøyet er ofte lagret kunnskap gjennom flere generasjoner. Og verktøyet anvendes i en bestemt rekkefølge. Det er viktig at forskjellig verktøy/utstyr er lett tilgjengelig og organisert slik at det viser bestemte prioriteringer.

Noen mennesker er bedre enn andre til å bruke kompetansen. Her blir det vår oppgave å få den enkelte til å omgås og anvende redskapen og utstyret slik at arbeidsprosessen blir utført på best mulig måte med hensyn til helse, miljø og sikkerhet.

Personutvikling

Faginnlæring og fagkompetanse er nært knyttet til personutviklingen. Den enkelte blir ved hjelp av sin faglige viten i stand til å omsette erfaringer til andre områder i livet. Man kan få bedre grep om hverdagssituasjoner, ens tenkning blir mer bevegelig og man blir nysgjerrig og åpen for forandringer. Dermed øker også muligheten til å ta samfunnsmessige verdivalg.

På veveriet opplever jeg at lærlingen får mer glede og livskvalitet ved å være i en opplæringssituasjon. Denne gleden smitter over på meg og de andre kollegene på veveriet. I forbindelse med arbeidet med lærlingen, har flere kommet og spurt om også de kan få mer avanserte vevoppsetninger, eller de vil ha en bestemt farge og stripekomposisjon. Dermed sprer gleden over å lære seg som ringer i vannet.

Maria Bjune og Linda Hauge, Seniorrådgiver fra Hovedorganisasjonen Virke, under fagdagene 2014. Foto: Sissel Jenseth

Retten til et dagaktivitetstilbud

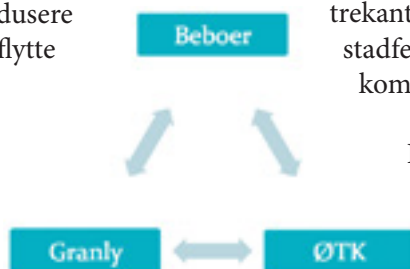
Maria Bjune, Granly Stiftelse

Granly Stiftelse leier ut boliger og yter tjenester innen omsorg/dagaktivitet til 26 mennesker med psykisk utviklingshemming. Granly selger sine sosiale tjenester til 7 ulike kommuner. Fra vertskommunen Østre Toten er det 20 beboere, og fra seks andre kommuner i Østlandsområdet er det 1 beboer fra hver. Østre Toten kommune har svak økonomi, og de ønsker å redusere godtgjøringen til Granly, alternativt flytte «tjenestene» til egen virksomhet.

Avtaleverket

Granly og Østre Toten kommune (ØTK) har et avtaleverk som bl.a. regulerer godtgjøring for

de tjenester ØTK kjøper av Granly. I avtalen er det stadfestet at Granlys virksomhet er basert på antroposofisk sosialterapi. ØTK gir hver enkelt beboer enkeltvedtak etter Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester, der retten til hjelp konkretiseres i timer/minutter. Granly og hver enkelt beboer har avtale om husleie, som inkluderer bekreftelse på at beboer ønsker/aksepterer Granlys verdigrunnlag. Det er altså et rettslig trekantforhold der verdigrunnlaget er stadfestet: Beboer – Granly – Østre Toten kommune (ØTK).

Høsten 2013 ble det gjennomført en kostnads-sammenlikning mellom Granly og ØTK sine bo-fellesskap for p.u. Konklusjonen var at Granly

er litt dyrere på dagaktivitet, men litt billigere på andre tjenester, og samlet sett var Granly litt billigere eller omtrent lik med ØTK sine egne steder.

Granly avviste

På den bakgrunnen ba ØTK om at Granly reduserte dagaktivitet (det ble antydnet en halvering av kostnadene), slik at dette kom ned på ØTK sitt

nivå. Begrunnelsen var at dagaktivitet ikke er en lovfestet rett, og dermed kan reduseres eller fjernes. Granly avviste dette.

– Da går vi på enkeltvedtakene, sa kommunens representant, og leide inn to konsulenter som nå har gått gjennom situasjonen for de 20 beboerne og kommet med forslag til nye enkeltvedtak. Disse forslagene er ennå ikke kjent for Granly.

Viser frem vevearbeid under Granlys 75 års jubileum.
Foto: Borgny Berglund.

«Dagaktivitet er ikke en lovfestet rett, og kan reduseres/fjernes»

- Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester (KHOL) § 3-3:
«Helse- og omsorgstjenesten skal arbeide for at det blir satt i verk velferds- og aktivitetstiltak for barn, eldre og funksjonshemmede og andre som trenger det».
- Kvalitetsforskriften § 3: Kommunen skal søke å sikre:
 - «Sosiale behov som mulighet for samvær, sosial kontakt, fellesskap og aktivitet»
 - «Tilbud om varierte og tilpassede aktiviteter»

- FN konvensjonen Artikkel 27: Arbeid og sysselsetting
 - Partene erkjenner at mennesker med nedsatt funksjonsevne har rett til arbeid på lik linje med andre; dette omfatter muligheten til å tjene sitt levebrød ved fritt valgt eller godtatt arbeid i et arbeidsmarked og arbeidsmiljø som er åpent, inkluderende og tilgjengelig for mennesker med nedsatt funksjonsevne. Partene skal trygge og fremme virkeliggjøringen av retten til arbeid, også for dem som får nedsatt funksjonsevne mens de er i arbeid, ved å treffe hensiktsmessige tiltak, også i lovs form, blant annet for å fremme mulighetene for sysselsetting og karriereutvikling for mennesker med nedsatt funksjonsevne i arbeidsmarkedet,

så vel som hjelp til å finne, skaffe seg, holde på og komme tilbake til et arbeid.

- FN konvensjonen Artikkel 24: Utdanning
Partene skal sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne får tilgang til høyere utdanning, yrkesrettet opplæring, voksenopplæring og livslang læring uten diskriminering og på lik linje med andre. For dette formål skal partene sikre rimelig tilrettelegging for mennesker med nedsatt funksjonsevne.
- St.meld. 45 (2012-2013): Frihet og likeverd – Om mennesker med utviklingshemming.
«Dagsenter er ikke en lovpålagt tjeneste eller individuell rettighet, men ansees som en del av kommunenes forebyggende arbeid hjemlet i KHOL § 3-3. Omtrent halvparten av alle utviklingshemmede i yrkesaktiv alder deltar i et dagsentertilbud».
«De som ikke har evne til å arbeide, skal få tilbud fra kommunen om individuelt tilpassede aktiviteter».

Enkeltvedtak - et eksempel

Hvordan utformes kommunenes enkeltvedtak?

Det kan være forskjellig. Gjeldende avtale mellom Granly – ØTK sier at godtgjørelsen for tjenestene er todelt:

1) Fastbeløp, som skal dekke både administrasjon +

Dagaktivitet.

2) Godtgjørelse pr. time i enkeltvedtak (kr 441,52 i 2014).

I eksisterende enkeltvedtak er ikke dagaktivitet kvantifisert med timer/minutter som i de nye, men «grunnlovsfestet» i avtaleverket. Granly ønsker å beholde todelingen i avtalen fordi alle beboere som kan benytte seg av dagaktiviteten, skal kunne gjøre det uavhengig av kommunens enkeltvedtak. Vi ønsker at retten til dagaktivitet skal være generelt «grunnlovsfestet» i avtaleverket med kommunene vi samarbeider med.

Her er utdrag fra den nye malen i Østre Toten kommune:

Helsetjenester i hjemmet:

Administrasjon av faste og behovsordinerte medikamenter

Nødvendige helse- og omsorgstjenester

Personlig assistanse:

Veiledning ved matlaging og hjelp ved måltider

Veiledning ved varetakelse av personlig hygiene

Veiledning ved alminnelig husarbeid, herunder

renhold og stell av klær

Bistand til dekning av behov for egen aktivitet og aktivitet sammen med andre.

Tjenestene vil normalt være fordelt over døgnet på følgende måte:

Tjenestetidspunkt	Tjenestetype	Tjenestevolum (eks.)
Morgen	Hva det er behov for	0,5
Formiddag	Hjemmedag x 1 pr uke med planlagt og målrettet trening/veiledning	3
Ettermiddag	Nødvendige tjenester	1
Kveld	Nødvendige tjenester	0,5
Natt	Nødvendig bistand, evt tilsyn (ikke nødvendig, men planlagt)	0,65
Sum per uke		18,75
Betalingstjenester	Egenandel på disse timene	4,5

Tidsangivelsen anses som forsvarlig timetallsramme for den planlagte, individuelt behovsbaserte daglige hjelp og oppfølging. Hvordan tjenestene i praksis fordeles er overlatt til et likeverdig samarbeid mellom parten / partsrepresentanten og Granly. NN tar selv kontakt dersom hun/han har behov for bistand ut over det som er planlagt.

Aktivitets- og fritidstilbudt

Tjenestetidspunkt	Tjenestetype	Tjenestevolum
Fire dager/uke	Dag-/aktivitetstilbud ved aktivitetshuset	16
Avtales	Støttekontakttjenster	3
sum/uke		19

Aktivitets- og fritidstilbudet inngår som en del av tilbudet ved Granly.

En sak for Sosialterapeutisk Forbund

Tilbud om arbeid og dagaktivitet for alle er en helt grunnleggende for alle virksomhetene innenfor Sosialterapeutisk Forbund som bygger på et antroposofisk verdisyn. På samme måte som Steinerskolene utgjør et pedagogisk alternativ i skoleverket, er våre virksomheter et alternativ i samfunnet når det gjelder arbeid med mennesker med spesielle behov og utviklingshemming.

Hvis det er slik at dagaktivitet ikke er en rettighet i samfunnet forøvrig, så mener jeg at de antroposofiske tilbudene som er inngår i Sosialterapeutisk Forbund har som oppgave å tilby dagaktivitet. Det er en del av vår identitet, vår tradisjon og plattform. Men dette forutsetter at vi overfor kommunene holder omtrent et kostnadsnivå samlet sett som tilsvarer et kommunale tilbud!

Forslag til videre arbeid

Jeg oppfordrer med dette styret i Sosialterapeutisk Forbund om å etablere ei arbeidsgruppe på 3-4 personer med representanter fra stedene sammen med en representant fra Hovedorganisasjonen Virke. Denne gruppa kan få et mandat til å utarbeide et forslag til en slik felles «plattform» som begrunner hvorfor vi vil ha dagaktivitet på stedene våre, og som viser at dette tilbudet er uavhengig av de kommunale enkeltvedtakene. Målsetningen med en slik plattform er at hvert sted da skal da kunne begrunne sitt standpunkt og benytte denne plattformen som et vedlegg til de avtaler som gjøres med de aktuelle kommunene. Et slikt forslag til en felles plattform bør bli sak på årsmøtet i Sosialterapeutisk Forbund i november i år. Vi håper samtidig at Virke kan og vil være med på et slikt utviklingsarbeid.

Glimt og inntrykk fra fagdagene

Fagdager 2014 på Sundvolden vekslet mellom foredrag, en-til-en samtaler, drøftelser rundt på gruppebordene under WorldCafé og OpenSpace. I mellom slagene ble det varmet opp med fellessang

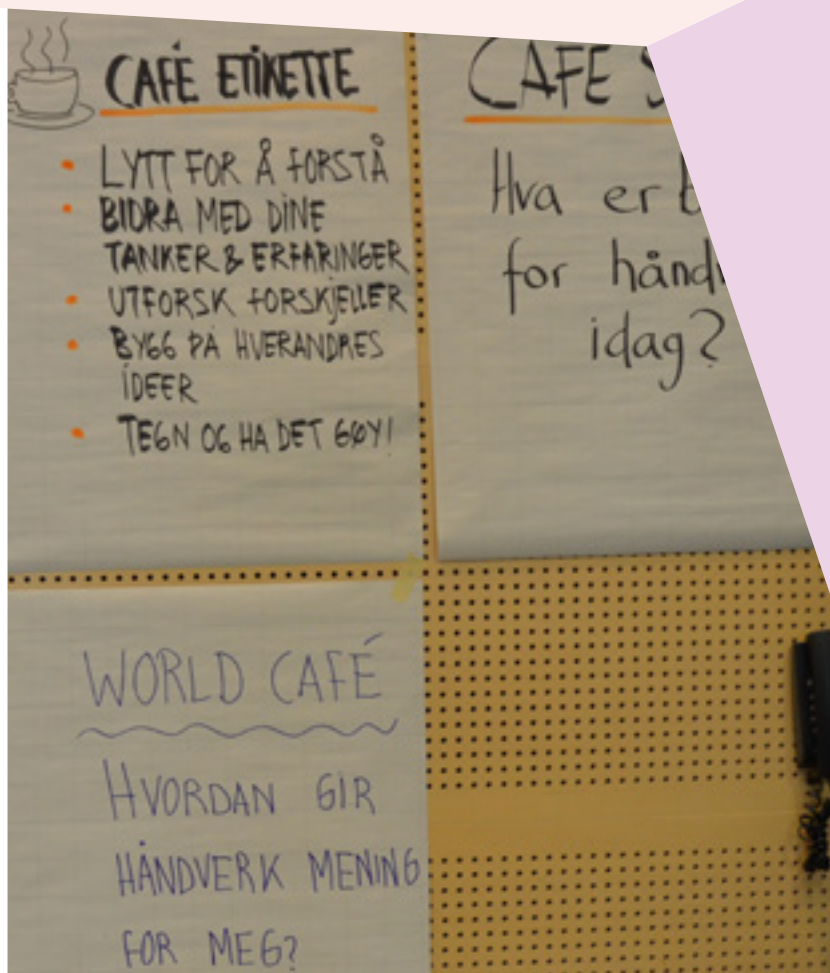
og en rundgang etter en Suldalsspringar.

Det var på ca 70 personer til stede, og forsamlingen ble loset trygt fra punkt til punkt – med humor, latter og alvor – av kaospilotene Rowan Simonsen og Stine Evjen.

Kongressalen som vi benyttet var dekorert med flere kunsthåndverksutstillinger fra de ulike stedene, og en bildeutstilling av Andres Mevik som er elev på Ljabrukskolen.

Fotografiene gir noen glimt fra alt dette, samt avslutningen med OpenSpace og kommentarer fra deltakerne på det store arket for Fagdage – hvor de ulike hendelsene var tegnet inn.

Sitater fra fagdagene:

- Håndverk er allmenndannende og holdningsskapende
- Håndverk krever utholdenhet, tålmodighet og konsentrasjon
- Håndverk er utfordrende og læring for livet
- Håndverk trener viljen
- Håndverk er identitetsskapende
- Håndverk er som en meditativ prosess

ARSOFFGAVE FOR
ANDERS MEVIK
ELLV FR
LJABRUSKOLEN

VISSE BILDENE ER ET
UTVALG AV EN STORRE
UTSTILLING

UTSTILLINGEN ER EN
SUM/ET RESULTAT AV
MANGE ÅRS JEVT
ARBEID ANDERS HAR
VÆRT ELLV VED
LJABRUSKOLEN I SAIRT 1998
PÅFØLG FØRSTAPNING I
TEGNING, MALING, LERFORMING, VED
FARVELSRE, NÅRSPÅG OG STILLE
TUNER I VÆRSDAGEN, GJØR
HJØRRAJØR OG ET FAST GRUNN-
FALL Å DRÅ TA, HJØR LÆST

ANDERS ER UTBRUK FOR VÆRSDAGEN
DE SJØNER, ÅRTRUK

WELLS KJØLN
I HJØRRAJØR
ANDERS MEVIK

UTSTILLING

fUGLER
AV
ANDERS MEVIK

